

**ПОСІБНИК
З РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ
НАСТАВНИЦТВА ДЛЯ ФАХІВЦІВ
У ГАЛУЗІ ПРАВА ЩОДО ДОСТУПУ
ЖІНОК ДО ПРАВОСУДДЯ**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

ПОСІБНИК

З РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

ДЛЯ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА ЩОДО

ДОСТУПУ ЖІНОК ДО ПРАВОСУДДЯ

Автори

Зора Цалагович та Елізабет Дубан

Грудень 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ЦІЛІ	6
ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДОЛОГІЯ	7
Покрокова інструкція організації наставництва	9
ПРИМІРНИЙ ЗРАЗОК ЗМІСТОВНОЇ ЧАСТИНИ ДЛЯ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА	11
Навчальний блок 1: Вступ: знайомство та визначення цілей	16
Навчальний блок 2: Яким чином «доступ жінок до правосуддя» стосується мене?	18
Навчальний блок 3: «Сліпе правосуддя» не означає «гендерно нейтральне правосуддя!»	21
Навчальний блок 4: Дослідження перешкод для доступу жінок до правосуддя	24
Навчальний блок 5: Доступ до правосуддя у справах щодо насильства проти жінок	28
Навчальний блок 6: Застосування норм міжнародного права для захисту прав жінок у національних судах	32
Навчальний блок 7: Робота з судовою практикою	34
Навчальний блок 8: Що можна зробити для подолання гендерних стереотипів під час здійснення судочинства?	38
Навчальний блок 9: Застосування гендерно-орієнтованих підходів на практиці	41
Навчальний блок 10: Підбиття підсумків, подальші кроки та завершення	43
ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНИХ БЛОКІВ ДЛЯ НАСТАВНИЦТВА ...	44
ДОДАТКИ	
(1) Форма звіту за результатами проведення навчального блоку (для менторів)	48
(2) Форма підсумкового оцінювання програми наставництва (для слухачів)	50
(3) Форма підсумкового звіту про програму наставництва (для менторів)	53

ВСТУП

Гарантування рівного доступу жінок до правосуддя є головним пріоритетним напрямком роботи Ради Європи, що має на меті забезпечити гендерну рівність на території всіх держав-членів. Один з шести стратегічних тематичних напрямків роботи Ради Європи на період 2018-2023 рр. заснований на тому, що «стійкі нерівності економічного і соціального характеру між жінками і чоловіками, гендерно-обумовлена дискримінація та гендерні стереотипи призводять до нерівних умов доступу жінок та чоловіків до правосуддя»¹. З цією метою Рада Європи підтримала проведення низки досліджень щодо перешкод у доступі до правосуддя, з якими найчастіше стикаються жінки, та виступила організатором декількох спеціалізованих конференцій.

В рамках спеціальних проектів, які стосуються доступу жінок до правосуддя у шести країнах-учасниках Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова та Україна) Рада Європи акцентувала увагу на розробці інструментарію, призначеного для підвищення компетенцій правників з метою покращення тих секторів системи правосуддя, в яких вони працюють. Ключові здобутки за результатами реалізації цього проекту:

- ▶ *Навчальний посібник для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя (2017)*²
- ▶ Онлайн-курс «Доступ жінок до правосуддя» на платформі HELP³ [Програма освіти з прав людини для фахівців у галузі права]
- ▶ Перешкоди, засоби правового захисту та передовий досвід щодо доступу жінок до правосуддя – національні дослідження: Вірменія, Азербайджан, Грузія, Республіка Молдова та Україна (2017 р.)
- ▶ Довідник доступу жінок до правосуддя – «Доступ жінок до правосуддя: Посібник для фахівців у галузі права» (2018)⁴

Цей Посібник є наступним етапом впровадження проекту «Доступ жінок до правосуддя». **Посібник є інструментом для розробки Програми наставництва** щодо забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя. Програма наставництва призначена для постійного посилення професійної підготовки фахівців сфери правосуддя, особливо суддів та прокурорів.

1. Концепція гендерної рівності Ради Європи на період 2018-2023 рр
2. [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":0}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)
3. <http://help.elearning.ext.coe.int>
4. <https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e>

ЦІЛІ

Програма наставництва має на меті заповнити прогалини між матеріалами, що містяться у навчальному підручнику, і онлайн-курсом платформи HELP та видів заходів, які можуть вживати прокурори та судді у професійній діяльності. Методологія наставництва ґрунтується на підході, що відрізняється від того, що використовується під час традиційного навчання в навчальних аудиторіях, у підручниках і посібниках. Його особливістю є встановлення зв'язку між теоріями стосовно доступу до правосуддя, міжнародним правом прав людини та досвідом роботи практикуючих фахівців, з особливою увагою до найбільш проблемних сфер.

Наставництво сприяє залученню «студента» (слухача) до управління навчальним процесом з тим, щоб останній був максимально релевантний для особливостей його/її досвіду роботи.

Використання цього Посібника в процесі наставництва дозволяє фокусувати увагу слухачів на:

- ▶ трьох аспектах покращення доступу жінок до правосуддя: прив'язка абстрактних концепцій до їхньої щоденної роботи;
- ▶ застосування положень міжнародного права національними органами правосуддя;
- ▶ ідентифікація та подолання гендерних стереотипів та гендерно-обумовленої дискримінації в юридичній практиці.

В результаті обговорення того, як гендерно-орієнтоване правосуддя може мати застосування у практичній роботі слухачів, вони зможуть:

- ▶ розвинути нові цінності, зокрема гендерно-орієнтоване розуміння доступу до правосуддя;
- ▶ стати провідниками ідеї підвищення доступності юридичної практики для жінок;
- ▶ сприяти посиленню компетенцій інших фахівців у галузі права для забезпечення рівного доступу жінок та чоловіків до правосуддя (за допомогою подальшого – формального чи неформального – наставництва, або через рольові моделі в межах їхньої професійної спеціалізації).

ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Що таке «наставництво»? Хто є наставником?

Наставництво – це концепція, що, залежно від сфери освіти, може мати різне значення та трактування.

Такі відмінності проявляються головним чином у якості відносин між наставником і слухачами, використуваній методології, очікуваному кінцевому результату навчального процесу. Однак прийнято вважати, що наставництво по суті зводиться до того, щоб допомагати людині засвоїти навчальні матеріали та розвинути свої компетенції більш ефективно, аніж якби вона займалась усім цим самостійно.

Для цілей цього проекту «Доступ жінок до правосуддя» під наставництвом ми розуміємо форму підтримувальної комунікації між наставником та іншим фахівцем у галузі права, що стимулює рефлексії та сприяє усвідомленню важливості гендерно-орієнтованого правосуддя. Таким чином наставник має бути здатним бачити зв'язок між темою та практичними аспектами застосування теоретичного матеріалу у практичній роботі слухача. Наставник повинен вміти слухати та ставити запитання, які допоможуть слухачу правильно визначити план-дій для вдосконалення своєї роботи та підходів в контексті гендерної проблематики.

Інший важливий аспект процесу наставництва виражається в тому, що наставник є сторонньою особою; ментор безпосередньо не залучений до щоденної практичної роботи слухача, проте відповідальний за підтримку і заохочення слухачів до досягнення власних цілей. Наставник – це супутник у навчальному процесі.

Наставництво є потужним інструментом, оскільки воно:

- ▶ Створює простір для діалогу та рефлексій;
- ▶ Людино-орієнтоване;
- ▶ Промоує рівноправне партнерство у навчальному процесі;
- ▶ Сприяє високоякісному обміну фаховими знаннями з профільних питань завдяки використанню однотипних підходів;
- ▶ Забезпечує гнучкість в адаптації до потреб слухачів;
- ▶ Є індивідуальним – відносини між двома залученими особами завжди будуть унікальними;
- ▶ Доповнює інші навчальні заходи.

Що потрібно для наставництва?

Навички та знання, якими повинен володіти наставник:

- ▶ Профільні знання – наставник має знати процедури та розуміти контекст системи правосуддя в регіоні та своєї держави;
- ▶ Репутація – наставник повинен мати високий особистий авторитет та професійну репутацію. Це в основному стосується особистих зв'язків та професійного досвіду у сфері правосуддя;
- ▶ Здатність створювати безпечний простір та розширювати можливості слухачів – наставник повинен бути здатним створювати робоче середовище, в якому слухачі зможуть безпечно рефлексувати щодо власних упереджень, та водночас мають можливості для генерування нових ідей для своєї практичної діяльності;
- ▶ Самоаналіз – наставник має добре розуміти сильні сторони слухачів та їхні потреби щодо професійного розвитку з тим, щоб допомагати іншим у навчанні;
- ▶ Доступність – наставник повинен хотіти та бути здатним приділяти слухачам достатньо часу з метою надання підтримки і консультацій;
- ▶ Комунікативні навички – наставник повинен володіти належними комунікативними навичками та вміти слухати з тим, щоб розуміти ідеї та емоції інших;
- ▶ Відкритість та емпатія – наставник повинен бути відкритим до нових підходів у виконанні завдань та різноманітних методів роботи і проявляти емпатію до слухачів.

Відмінність між вчителем та наставником

Викладання – це передача знань, наставництво – трансфер досвіду

	Вчитель	Наставник
Індивідуальна / колективна робота	Спілкування із групою слухачів	В основному тет-а-тет, інколи – з невеликою групою людей
Професійне визнання	Успішність, диплом про освіту	Успішність не обов'язкова, сертифікат
Мотивація	Добровільна/обов'язкова участь	Участь на засадах самомотивації
Навчання	Передача знань та інформації через викладання матеріалу та його тлумачення	Знання доповнюються в результаті вивчення практичних прикладів та їх обговорення; цей процес є двостороннім, адже наставники прагнуть допомогти підвищити професійний рівень слухачів до належного рівня для цієї сфери діяльності
Фокус	Основний акцент робиться на розумінні того, що та як робити для досягнення поставленої мети	Основний акцент робиться радше на практичному застосуванні знань. Йдеться не просто про те, як щось зробити, але й про доцільність застосованого способу.
Динаміка відносин між слухачем-викладачем / наставником	Визначена ієрархічність відносин	Горизонтальні відносини між наставником та слухачем
Зміст навчального матеріалу	Стандартизований зміст	Зміст формується відповідно до потреб слухача
Оцінювання	Зовнішнє оцінювання та зріз знань	Самооцінка

Процес наставництва

В рамках цього проекту ми розробили примірний зразок процесу наставництва із покроковою інструкцією та рекомендаціями. Водночас важливо пам'ятати про гнучкість самого процесу та необхідність його адаптації до потреб слухачів. Покрокова інструкція слугує керівними принципами і рекомендаціями, орієнтиром для застосування відповідно до контексту та можливостей.

Основа процесу наставництва складається з наступних етапів:

Визначення цілей для слухачів

Для процесу наставництва необхідно визначати конкретні та реалістичні цілі, що чітко обумовлені на його початковому етапі.

Приклад цілі: У ході процесу наставництва слухач має навчитися визначати зв'язки між його/її поточною роботою над справами та стандартами Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція).

Тривалість (приблизно вісім місяців)

Передбачається, що для забезпечення максимально ефективного навчання процес наставництва має тривати приблизно **вісім місяців**. Для безперервного графіку навчання наставник та слухачі мають проводити зустрічі не рідше одного разу на місяць. За необхідності навчальні блоки можна проводити в іншій послідовності і/або переглядати їх. Деякі теми можуть потребувати для вивчення більше часу, ніж один навчальний блок.

Покрокова інструкція з підготовки до процесу наставництва

1. Розуміння і управління очікуваннями, та пошук точок дотику

Коли ви вперше зустрічаєте свого слухача, допоможіть йому почуватися комфортно – поясніть свою роль та мету Програми наставництва.

Дайте відповіді на можливі запитання дотичні до організації процесу наставництва.

Артикулюйте ваші очікування (наприклад, підготовка до занять: аналіз справ, генерування ідей, розв'язання проблемних питань, або залученість до дискусій; регулярне відвідування занять, тощо).

Поясніть, що ви готові робити і забезпечити для слухачів: консультації, навчальні матеріали, обговорення, приклади практичних справ.

2. Проведіть неформальну оцінку потреб та спільно визначайте цілі

Запитайте свого слухача про його пріоритети в навчальному процесі. Які аспекти гендерної проблематики/доступу жінок до правосуддя викликають у нього найбільший інтерес? В яких сферах знань вони прагнуть досягнути прогресу? Сформулюйте 1-3 конкретні навчальні цілі, виходячи з потреб слухача та теми Програми наставництва.

3. Визначте графік зустрічей

Як часто ви будете особисто зустрічатися з слухачами? Чи передбачені групові сесії з наставництва, чи лише індивідуальні? Яким чином ви будете підтримувати зв'язок щодо зустрічей (телефон, електронна пошта?), і що є для вас найзручнішим засобом комунікації?

4. Спершу вислухайте уважно, потім запитуйте та давайте поради.

Не вказуйте відразу слухачеві/-ам, що йому робити.

У вас є багатий досвід та накопичені знання. Однак, ваш слухач – це не порожня скриня, в котру ви перекладаєте свій досвід; радше ваша мета полягає в тому, щоб допомогти їм самостійно досягнути ключові навчальні блоки, аніж демонструвати свій талант і знання.

Легко вказати слухачам, що вони мають робити. Втім це не заохочує їх до розумової діяльності, зокрема до аналізу проблемних питань і самостійного пошуку способів їх розв'язання.

Перед тим як озвучити свою думку, спершу уважно вислухайте слухачів. Поцікавтеся їхньою точкою зору. Їхні ідеї та погляди також можуть пізнавальними і для вас.

5. Перевіряйте власні упередження

Намагайтеся не дозволяти стереотипам викривляти ваші уявлення. Пам'ятайте, що ми всі схильні до упереджень. Періодично переоцінюйте власні уявлення.

6. Не панікуйте, якщо у вас немає відповіді.

Наставники – не є комп'ютерами або енциклопедіями, що мають усі відповіді на запитання в межах певної теми. Пам'ятайте – це не характеризує вас з негативного боку, та не виступає ознакою вашої некомпетентності. Звертайтеся, за необхідності, за підтримкою до колег. Трансформуйте свої сумніви щодо відповіді у можливість для пізнавальних (менторських) цілей.

7. Продемонструйте свою підтримку та відданість.

Уявіть себе інструктором з водіння автомобіля: ви сидите на пасажирському місці, дозволяючи учневі повністю управляти автомобілем. Однак ви знаходитесь власне там для того, щоб давати поради та вказувати напрямок руху, або натиснути, у разі необхідності, на гальма.

Підтримка для наставників

Наставники в межах своєї ролі також можуть відчувати потребу у підтримці; вони можуть стикатись або мати справу із ситуаціями щодо слухачів, в котрих наставники мають сумніви з приводу застосування належних підходів.

У цьому Посібнику передбачені методологічні рекомендації для менторів (в описах навчальних блоків їх визначено як підказки та пропозиції), а також низку ресурсів для додаткового читання або вивчення, посилання на які наведено у Посібнику. Наставники також можуть отримувати підтримку від співробітників та колег. Їх захоочують допомагати одне одному.

ПРИМІРНИЙ ЗРАЗОК ЗМІСТОВНОЇ ЧАСТИНИ ДЛЯ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

Матеріал цього розділу поділений на десять окремих тем, або «навчальних блоків», що розроблений для використання в цілях цієї Програми наставництва, тривалість котрої складає вісім місяців. Ці блоки представлено у порядку, що практично відповідає главам «Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя» та модулів онлайн-курсу платформи HELP «Доступ жінок до правосуддя». Разом з цим всі навчальні блоки, за винятком першого та останнього, підлягають адаптації, тому наставник має можливість визначити порядковість організації наставництва в контексті навчальних блоків. Пропонується декілька різних варіантів проведення кожного навчального блоку, проте творчі та гнучкі підходи дуже вітаються!

Заохочення практиканта або слухача до визначення потенційних перешкод для доступу жінок до правосуддя у межах їхніх правових систем, а також нестандартного мислення щодо того, яким чином могла б функціонувати система правосуддя, є надзвичайно важливою частиною процесу наставництва. Як навчальний посібник, так і курс HELP містять відкриті питання, що мають стимулювати обговорення. Програма наставництва надає навіть більше можливостей для навчання під керівництвом, в умовах якого слухач може більш ґрунтовно проаналізувати ці питання та поміркувати про власні методи роботи і припущення. Це означає, що наставник має розглядати представлений тут матеріал як пропозиції, котрі можна щонайкраще адаптувати і імплементувати з метою забезпечення їхньої відповідності навчальним цілям, визначених кожною парою наставник-слухач.

Навчальні блоки

Навчальний блок 1 є вступним та може бути об'єднаним із іншим блоком в розрізі конкретної теми, для прикладу, з навчальним блоком 2. Навчальний блок 10 є підсумковим заняттям та етапом оцінювання; тому на завершення програми наставництва рекомендується приділити йому достатньо часу, не об'єднуючи з іншими блоками. Основні блоки як от 2-9 охоплюють різні тематики, представлені у навчальному посібнику та курсі HELP з доступу жінок до правосуддя. Нижче наведено перелік навчальних блоків:

1. Вступ: знайомство та визначення цілей
2. Яким чином «доступ жінок до правосуддя» стосується мене?
3. «Сліпе правосуддя» не означає «гендерно нейтральне правосуддя»!
4. Дослідження перешкод для доступу жінок до правосуддя
5. Доступ до правосуддя у справах щодо насильства проти жінок
6. Застосування норм міжнародного права для захисту прав жінок у національних судах
7. Робота з судовою практикою
8. Що можна зробити для подолання гендерних стереотипів під час здійснення судочинства?
9. Використання гендерно-орієнтованих підходів на практиці
10. Підбиття підсумків, подальші кроки та завершення

Розробка Програми наставництва та адаптація матеріалу

Розробка дорожньої карти для організації процесу наставництва залежить від наставника, котрий працює з слухачем. Наведена нижче матриця містить рекомендації щодо варіантів проведення навчальних блоків з оглядом цілей, визначених для кожного блоку та основних охоплених тем. Максимальна кількість навчальних блоків передбачена для покриття програми наставництва тривалістю у вісім місяців, проте на певні навчальні блоки, у разі потреби, можна виділити більше часу, ніж на інші. Залежно від інтересів та потреб артикульованих слухачем, наставник може вирішити обрати лише окремі частини декількох навчальних блоків та у різний спосіб об'єднати їх. За аналогією деякі теми можна розширити, вийшовши за межі одного навчального блоку, що відповідно означає, що не всі вісім основних блоків треба використовувати протягом восьмимісячного циклу програми. Однак, повна Програма наставництва повинна включати навчальні блоки, що охоплюють кожен із різних рівнів, як це наведено нижче (початковий, середній та поглиблений).

	Навчальні блоки орієнтовані на процес
	Початковий: ознайомлення слухачів із базовими поняттями
	Середній: слухачі працюють з засвоєними поняттями у різноманітних контекстах
	Поглиблений: слухачі застосовують засвоєні знання до власного досвіду та переносять їх у свою практичну діяльність

Навчальний блок	Основні теми	Цілі
(1) Вступ	Наставництво Потреби та очікування Цілі Процес	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Знайомство наставника та слухачів; ▶ Визначення навчальних потреб та сфер інтересів слухачів; ▶ Встановлення конкретних цілей для процесу наставництва
(2) Яким чином «доступ жінок до правосуддя» стосується мене?	Аналіз даних щодо справ для дослідження того, яким чином та чому жінки звертаються до правової системи Аналіз даних та інформації щодо представництва жінок в юридичній професії	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вступ до теми «доступ жінок до правосуддя» за допомогою даних/статистики ▶ Слухач ідентифікує гендерні відмінності та розмірковує над тим, чому жінки стикаються із перешкодами для доступу до правосуддя ▶ Демонстрація актуальності теми у її зв'язку з професійною діяльністю слухача та країною проживання
(3) «Сліпе правосуддя» не означає його «нейтральності до гендеру»!	Неупередженість проти гендерної проблематики та як ці два поняття співіснують у рамках правових систем Вивчення підходів до гендерної проблематики («гендерні окуляри»)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Слухач ознайомлюється із поняттям гендерно-орієнтованого правосуддя ▶ Слухач вивчає, коли гендерно-орієнтований підхід є необхідним для законодавства / юридичної практики для досягнення фактичної рівності ▶ Слухач практикує застосування «гендерних окулярів» для розгляду ситуативних завдань та матеріалів справ
(4) Дослідження перешкод для доступу жінок до правосуддя	Ідентифікація конкретних типів перешкод для доступу жінок до правосуддя Рефлексії на тему щодо того, які заходи допоможуть подолати негативні наслідки перешкод або усунути перешкоди	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ідентифікація типових перешкод для доступу жінок до правосуддя та виокремлення тих, що мають особливий вплив на жінок ▶ Розуміння того, як різні види перешкод перетинаються між собою та можуть ускладнювати ситуацію ▶ Слухач критично оцінює власну роль у подоланні перешкод
(5) Доступ до правосуддя у справах щодо насильства проти жінок	Ідентифікація перешкод для доступу до правосуддя характерних для справ щодо насильства проти жінок за допомогою виконання вправи «ланцюг правосуддя» Аналіз стандартів та зобов'язань, визначених положеннями Стамбульської конвенції	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ідентифікація критичних перешкод для доступу жінок до правосуддя у кримінальних провадженнях, що стосуються насильства проти жінок (зокрема, домашнього насильства) ▶ Слухач ознайомлюється зі стандартами Стамбульської конвенції на практиці через їх застосування у ситуативних завданнях ▶ Поглиблення розуміння слухачем важливості питання про усунення перешкод у ланцюзі правосуддя
(6) Застосування норм міжнародного права для захисту прав жінок у національних судах	Застосування міжнародно-правових норм і принципів у національному контексті (як «м'яке», так і «жорстке» право)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Слухач вивчає процедуру застосування норм міжнародного права у національному контексті ▶ Слухач розглядає міжнародно-правові норми і принципи, що є найбільш релевантними до справ, що стосуються порушення прав жінок

(7) Робота з судовою практикою	<p>Робота зі справами з метою оцінки того, яким чином застосування різних джерел права може призвести до різного кінцевого результату</p> <p>Практика застосування міжнародно-правових норм і принципів у справах, що стосуються (А) дискримінації за ознакою статі/гендеру, та (В) насильства проти жінок</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Слухач вчиться застосовувати норми національного законодавства та міжнародного права до справ, що були розглянуті Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW) ▶ Слухач отримує розуміння того як міжнародне право заповнює прогалини у національному законодавстві шляхом аналізу альтернативних сценаріїв
(8) Що можна зробити для подолання гендерних стереотипів під час здійснення судочинства?	<p>Гендерні стереотипи та гендерні упередження у справах щодо насильства проти жінок</p> <p>Негативний вплив гендерних стереотипів у контексті доступу жінок до правосуддя</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Слухач ідентифікує гендерні стереотипи, упередження та хибні уявлення щодо насильства проти жінок на основі вивчення реальних справ ▶ Визнання негативних наслідків стереотипних уявлень в контексті відсутності доступу до правосуддя ▶ Слухач розмірковує над можливими його/її реакціями на прояви таких стереотипів
(9) Використання гендерно-орієнтованих підходів на практиці	<p>Проведення «аудиту» власної роботи та професійної діяльності з метою ідентифікації перешкод для доступу жінок до правосуддя</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Слухач проводить критичний аналіз власного місця роботи та методів роботи з точки зору доступу жінок до правосуддя ▶ Ідентифікація потенційних перешкод для доступу до правосуддя ▶ Слухач розглядає конкретні заходи для послаблення перешкод, які він/вона може вжити, та визначає, які допомога/ресурси знадобляться для цього
(10) Підбиття підсумків, подальші кроки та завершення	<p>Використання форми підсумкового оцінювання Програми наставництва (для слухачів) та Форма підсумкового звіту про Програму наставництва (для наставників), Додаток 2 та Додаток 3</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Підбиття підсумків щодо процесу наставництва та висновки і особисті здобутки слухача ▶ Надання зворотного зв'язку для наставника/слухача; ▶ Оцінювання процесу наставництва з точки зору змістовної частини програми та методології; ▶ Визначення наступних кроків для подальшого навчання та професійного розвитку

Описи навчальних блоків наведено в узагальненій формі, і тому наставник має подумати над тим, як зробити матеріал актуальним для слухачів. В кожному навчальному блоці пропонуються підказки про можливості адаптації блоку до різних ситуацій процесу наставництва. Наставник також може використовувати такі загальні рекомендації для адаптації матеріалу під час підготовки:

- ▶ Використовуйте дані та статистику щодо ситуації в національному розрізі країни. Рекомендується робити вибірку таких даних завчасно, або пропонувати перелік джерел для пошуку таких даних.
- ▶ Наводити приклади з національного контексту; це вимагатиме аналізу наукових розвідок та досліджень, або моніторингу проблем, пов'язаних із доступом до правосуддя, які висвітлювалися засобами масової інформації (наприклад, новинні сюжети про «суперечливі» справи).
- ▶ Якщо для конкретного навчального блоку наведено приклади з судової практики, їх можна замінити справами, розглянутих національними судами. Для цього потрібно здійснити підбірку справ, що стосуються прав жінок, та включати висновки або питання, що можуть спонукати слухача до дискусії.
- ▶ Перевірте, чи Європейський суд з прав людини, або Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок розглядав справи, де стороною виступала ваша країна, за зверненнями стосовно порушення прав жінок. Ці рішення суду та висновки комітету можна використовувати як довідкові матеріали, або з метою обговорення із слухачами.
- ▶ Розробіть ситуативне завдання, яке має на меті стимулювати дискусію щодо конкретних аспектів доступу жінок до правосуддя (наприклад, специфічних перешкод, різних форм реагування з боку фахівців у галузі права тощо).

- ▶ Використовуйте відеоматеріали з метою ініціювання обговорення питань, що стосуються гендерної рівності, прав жінок, або доступу жінок до правосуддя. Низка організацій підготували короткі відео-ролики із простими ідеями, які розкривають суть цих тем, призначеними для широкої аудиторії. Слухачі можуть дати оцінку тому, чи такі відео-ролики є корисними з перспективи підвищення обізнаності щодо доступу жінок до правосуддя.

Зверніть увагу на те, що джерела для деяких додаткових ресурсів наведено у цьому Посібнику після опису навчального блоку.

Представлені матеріали підходять для проведення Програми з наставництва для прокурорів, або суддів. Ефективним методом під час навчального блоку 1 є те, що наставники можуть зарезервувати час для визначення конкретних сфер інтересів слухача, проте водночас вони також можуть виявити бажання розпочати адаптацію матеріалів до різних компетенцій кожної групи фахівців. В описі навчальних блоків наведено, де це є можливим, різні підходи у практиці застосування норм кримінального і цивільного права. В процесі планування організації процесу наставництва для прокурорів або суддів у характерному національному контексті поміркуйте над категоріями питань, дотичних до доступу жінок до правосуддя, котрі можуть бути особливо релевантними або цікавими для слухачів, зокрема: насильство проти жінок (кримінальне право та кримінальний процес, а також суддівська і прокурорська діяльність), дискримінація за ознакою статі чи гендеру, або сімейне право (реєстрація і розірвання шлюбу, майнові права). Наставництво передбачає інші форми взаємодії з слухачами, аніж із студентами в рамках традиційного навчального процесу. Відповідно досить непростим завданням є розробка заохочувальних методів для інтерактивного і експериментального навчання.

Деякі слухачі можуть краще сприймати певні справи та методики, ніж інші. Нижче наведено деякі ідеї, які водночас можуть стати підґрунтям для виникнення інших ідей щодо способів залучення слухачів в процес наставництва. Це можуть бути «нестандартні завдання» для слухачів, які є обов'язковими, чи факультативними, або ж їх виконання передбачене замість будь-якого завдання, наведеного у описі навчального блоку.

- ▶ Слухач проводить неформальне інтерв'ю з суддею (з іншого суду, або міста) чи прокурором (з іншого управління, або міста), щоб з'ясувати їхні на погляди щодо питання доступу жінок до правосуддя, їхні уявлення про види перешкод для доступу жінок до правосуддя, та їхнє розуміння прав жінок через призму своєї професійної діяльності.
- ▶ Для широкого загалу слухач готує ґрунтовну публікацію про реальну правову проблему, яка стосується прав жінок (безумовно, з дотриманням професійних та етичних стандартів, та без прив'язки до конкретних справ, або тих справ, які знаходяться у провадженні).
- ▶ Уявіть, що слухач працює в країні, законодавством якого впроваджено новий механізм - охоронний судовий наказ передбачений для справ, що стосуються домашнього насильства (припис є різновидом судового наказу, що тимчасово забороняє правопорушнику, який вчинив насильство, перебувати у місці проживання постраждалої особи). Їхнє завдання полягає в тому, щоб розробити схему навчального курсу (за тематичним напрямом допомога жінкам-жертвам домашнього насильства в частині застосування механізму охоронного судового наказу) для юристів з надання безоплатної правової допомоги. Слухач самостійно визначає теми, які мають бути включені до програми такого курсу, та подає до кожної теми ключові тези. Він має спробувати передбачити те, яким чином юристи можуть чинити опір у відповідь на закон, який набрав чинності та те, які при цьому слід використовувати контр-аргументи.
- ▶ Слухач отримує завдання з уявною ситуацією за умовами якої система правосуддя не є державною, а здійснюється на комерційних засадах. Натомість жінки-користувачі послуг системи правосуддя є потенційними клієнтами, які сплачують кошти за надання таких послуг. Слухач створює рекламне оголошення, яке популяризує систему правосуддя та заохочує жінок звертатися до її послуг. Які позитивні слогани будуть використані в такому рекламному оголошенні?
- ▶ Слухач переглядає декілька відео-роликів на тему гендерної рівності (розділ «Ресурси»). Вони розробляють для широкої аудиторії простий відео-сюжет з текстовим супроводом, в якому наводяться доступні пояснення щодо доступу жінок до правосуддя. Які питання необхідно висвітлити у ході проведення кампанії з підвищення громадської обізнаності?

Організація роботи слухачів

Навчальні блоки можуть проходити у формі як індивідуальної, так і групової роботи, залежно від контексту та доступності слухачів. Деякі навчальні блоки особливо придатні для цілей роботи в групах, зокрема у форматі дискусії та «мозкових штурмів», ефективність яких підсилюється через представлення різних точок зору. Водночас проведення навчальних блоків за допомогою індивідуального наставництва також має свої переваги: слухач має можливість ґрунтовно проаналізувати проблемні питання, з якими він/вона стикався в процесі здійснення своєї професійної діяльності.

Слухачі повинні мати можливість для індивідуального формату роботи, що можуть надаватись за їхньою вимогою. Групові заняття можна розглядати як додаткову можливість для горизонтального обміну знаннями. Наставник має брати до уваги різні способи засвоєння матеріалу та побажань слухачів. У випадку проведення групових занять наставник виступає в ролі фасилітатора заходу і забезпечує рівні можливості для участі усіх слухачів та їх інтелектуальної залученості у процес.

Перед початком процесу наставництва

Програма наставництва стане особливо результативною для слухачів, які вже отримали знання з теми доступу жінок до правосуддя за допомогою інших навчальних методів (у навчальній аудиторії, з використанням навчальної літератури, або самостійно шляхом проходження онлайн-курсу). Навчальні блоки Програми наставництва розроблені таким чином, щоб вони могли стати надбудовою для базових уявлень слухачів про концепцію доступу жінок до правосуддя. Саме тому рекомендується, щоб перед вступною сесією з наставником слухачі ознайомились із курсом HELP «Доступ жінок до правосуддя».

Релевантні модулі курсу HELP також зазначені у кожному навчальному блоці (як і відповідні розділи навчального посібника) на той випадок, якщо наставнику або слухачеві знадобиться ознайомитися із будь-яким матеріалом. Наставник має заохочувати слухачів щонайменше зареєструватися та пройти онлайн-курс одночасно із Програмою наставництва⁵.

5. Стислий опис курсу: <http://help.elearning.ext.coe.int/pluginfile.php/154365/course/section/27343/HELP%20WAJ%20.course%20brief.pdf> Слухачі можуть створити обліковий запис та пройти курс за посиланням: <http://help.elearning.ext.coe.int/login>

Навчальний блок 1: Вступ: знайомство та визначення цілей

В рамках цього навчального блоку започатковуються перші контакти між наставником і слухачем, що є важливим підґрунтям для довгострокової співпраці. Слухачі мають досягнути ідею процесу наставництва та зрозуміти його цінність для своєї професійної діяльності. Для цілей цього навчального блоку також слід зарезервувати час для на вставлення особистих та професійних контактів між наставником та слухачем.

Навчальні цілі

Мета цього навчального блоку полягає у визначенні рамок для процесу наставництва та роботи слухача. Цілі наступні:

- ▶ представлення Програми наставництва,
- ▶ роз'яснення мети процесу наставництва,
- ▶ встановлення перших контактів між наставником та слухачем,
- ▶ виявлення навчальних потреб слухачів в результаті обговорення їхнього контексту та відповідно визначення навчальних цілей.

Обговорення очікуваних кінцевих результатів слухача є також тим елементом, що забезпечує належне планування процесу. **Визначення індивідуальних навчальних цілей слухача** є найважливішою метою цього навчального блоку.

Очікуваний результат

За підсумками навчального блоку слухач має бути ознайомлений із поняттям наставництва та особливостями процесу, в якому він залучений. Слухач повинен розуміти мету процесу наставництва, власні навчальні потреби та очікувані особисті внески. Слухач має чітко усвідомлювати, яким чином цей процес буде сприяти його професійній діяльності у галузі правосуддя.

Змістовна частина / теми

Представлення та знайомство

Мета та цикли Програми наставництва

Навчальні потреби та індивідуальні цілі

Узгодження умов та правил проходження Програми наставництва між наставником та слухачем.

Вправи

Наставник може застосовувати такі інструменти, як оцінювальні картки для дослідження рівня професійної діяльності слухача, або провести у розмовному форматі аналіз найбільш релевантних справ та випадків з практики слухача в контексті питань гендерної рівності та доступу жінок до правосуддя. Незакінчені фрази, підготовлені наставником, також можуть активізувати дискусію щодо професійного досвіду, наприклад: «На мою думку, найбільш проблемним аспектом питання гендеру є...», або «Права жінок у нашій країні...».

Щодо визначення навчальних потреб та визначення навчальних цілей, то цілі Програми наставництва можна візуалізувати, а слухач має їх ранжувати за пріоритетами залежно від того, наскільки він вже є обізнаний у кожній темі.

Теми для обговорення

У цьому навчальному блоці варто проаналізувати досвід професійної діяльності та попередній рівень знань і підготовки слухача, а також визначити їхні зв'язки із темою гендерної рівності та доступу жінок до правосуддя. Загалом роль наставника у рамках цього навчального блоку зводиться до збору інформації з тим, щоб забезпечити адаптацію процесу наставництва відповідно до потреб слухача. На цьому етапі слід обговорити і з'ясувати усі питання, які стосуються процесу наставництва та структури Програми наставництва.

Ресурси

Форма звіту за результатами проведення навчального блоку – інформаційний документ, який готує наставник після завершення кожного навчального блоку (Форму звіту за результатами проведення навчального блоку (для наставників) наведено у Додатку 1).

Навчальний блок 2: Яким чином «доступ жінок до правосуддя» стосується мене?

Цей навчальний блок виконує функцію «крилогама» та покликаний ознайомити слухача/слухачів із поняттям доступу жінок до правосуддя. Навчальний блок стимулює слухача до роздумів профільними питаннями та пошуку взаємозв'язку між ними та їхньою професійною діяльністю. Цей навчальний блок призначений для вступної частини Програми наставництва. Разом з тим можна внести зміни у структуру Програми наставництва і перенести цей навчальний блок у її завершальний цикл з тим, щоб акцентувати увагу слухачів на тому, як отримані знання можна застосовувати у їхній професійній діяльності.

Пов'язані матеріали

У цьому навчальному блоці використовуються матеріали із навчального посібника з доступу жінок до правосуддя (зокрема, з «Вступу» та з розділу 4.13), на які також опирається курс HELP «Доступ жінок до правосуддя» (Модулі 1 та 3).

Навчальні цілі

Слухач починає робити особисті внески у тему доступу жінок до правосуддя через визнання того факту, що проблема є актуальною для всіх правових систем. На самому початку програми наставництва слухач засвоює те, що доступ жінок до правосуддя не слід просто розглядати як абстрактну концепцію, але як реальну проблему характерну для його/її юрисдикції.

Очікуваний результат

Слухач усвідомить важливість питання доступу жінок до правосуддя, а також цінність практичного застосування отриманих знань в рамках курсу та Програми наставництва у його сфері професійної діяльності. Слухач має стати зацікавленим темою та мотивованим робити подальші особисті внески у роботу в межах програми.

Змістовна частина / теми

- (a) Дослідження даних щодо звернення жінок до Європейського суду з прав людини.
У 2007 р. Франсуаза Тюлькан (Francoise Tulkens) (екс-суддя та віце-президент Європейського суду з прав людини) проводив дослідження заяв, поданих до Суду. За його результатами вона виявила, що лише 16% заяв було подано жінками. Суддя Тюлькан дійшла висновку, що такі дані можуть свідчити про те, що жінки стикаються з проблемами під час звернення до Європейського суду з прав людини. Відповідно це означає, що для них утруднений доступ до правосуддя.
- (b) Дослідження даних щодо представництва жінок в правничій професії.
Комісія Ради Європи з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) регулярно проводить оцінювання якості та ефективності функціонування судових систем у державах-членах. Критерії оцінювання також включають індикатори гендерної рівності. У 2016 р. жінки представляли 59% від загальної кількості професійних суддів першої інстанції, проте водночас лише 36% від серед загальної кількості голів суду в розрізі цієї інстанції. Також 51% складають жінки-прокурори, однак лише 34% жінок обіймали керівні посади у структурних підрозділах прокуратури.
Зверніть увагу на те, що у 2020 р. Комісія внесе до бази даних показники за 2018 р.
- (c) Аналіз національних даних щодо кількості та відсотку заяв, поданих до суду жінками, включаючи представництво жінок у правничій професії. Перед проведенням цього навчального блоку наставник може дати слухачам завдання зібрати такі дані, що є доступними у їхніх юрисдикціях.

Вправи

- (a) Слухачі можуть отримати витяг з дослідження судді Тюлькан для його подальшого обговорення в рамках навчального блоку, або в цілях підготовки до навчального блоку наставник може дати їм завдання опрацювати повний текст дослідження.
- (b) Слухачам можна запропонувати ознайомитися базою даних CEPEJ щодо європейських судових систем та, зокрема, зробити підбірку даних про представництво жінок у різних правничих професіях в розрізі їхньої країни. Необхідно заохочувати слухачів досліджувати базу даних та співставляти інформацію за різними професіями та країнами.

- (c) У якості підготовчого домашнього завдання, або ж як позакласного завдання за підсумками проведення навчального блоку слухачі можуть спробувати знайти додаткові національні дані, для доповнення їх уявлення про те, яким чином жінки використовують можливості правової системи (особливо судової гілки влади), та як вони представлені у національній правовій системі. Цілком ймовірно, що такі дані можуть не відразу бути доступними, тому наставник має заохотити слухача застосувати свої знання та досвід та тримати ці питання в полі зору протягом усіх циклів програми наставництва, а також фіксувати будь-яку інформацію, отриману в результаті навчання/спостережень.

Теми для обговорення

- (a)
- ▶ Беручи до уваги те, що жінки представляють не менше половини населення Європи, то яким чином можна пояснити той факт, що менше чверті заяв до Європейського суду з прав людини подано жінками?
 - ▶ Запитайте свого слухача, виходячи з його знань та досвіду, якими, найімовірніше, є основні галузі права, або найпоширеніші порушення прав людини, щодо яких жінки звертаються до Європейського суду з прав людини. Візьміть до уваги те, що сам Суд не оприлюднює дані про заявників або розглянутих справ в розрізі статі. Чи корисно мати доступ до таких даних? Обґрунтуйте чому, або чому ні?
- (b)
- ▶ Які види тенденцій ви (слухач) виявили в процесі роботи з даними СЕРЕУ про представництво жінок у правничих професіях, з огляду на відмінності в межах однієї професії (наприклад, судді, прокурори), між різними професіями та між країнами? Яким чином можна пояснити варіації, особливо в частині обґрунтування явища, відомого як «скляна скеля», характерного для середовища жінок?
 - ▶ Яким чином представництво жінок серед прокурорів або суддів пов'язане із поняттям «доступ жінок до правосуддя»?
 - ▶ Який є зв'язок (і чи є взагалі такий) між результатами дослідження про жінок-позивачок до Європейського суду з прав людини та представництвом жінок у системі органів правосуддя? З точки зору більш широкої перспективи, в який спосіб ми можемо підтримати жінок у сфері правосуддя?
- (c)
- ▶ Які дані були доступні стосовно вашої національної правової системи? – Кількість заяв (та їх відсоток) поданих до суду жінками? В яких галузях права жінки найчастіше звертаються до суду? Чи вони заявляють самостійні позовні вимоги, чи представляють у суді інтереси третіх осіб?
 - ▶ За відсутності відповідних даних, як ви оцінюєте, виходячи з власного професійного досвіду, загальну ситуацію щодо доступу жінок до правосуддя?
 - ▶ Які види даних або інформації є необхідними для подальшого виявлення прогалін або проявів нерівного доступу жінок до правосуддя? З яких потенційних джерел слухач може отримати інформацію в процесі участі в програмі наставництва?
 - ▶ Чи озвучували ви раніше якісь міркування стосовно відмінностей у тому, як жінки та чоловіки використовують можливості національної правової системи, або представлені у ній? Обґрунтуйте чому, або чому ні?

Підказки щодо адаптації

- ▶ Порівняння даних щодо потерпілих жінок та чоловіків/підсудних у кримінальних справах може принести прокурорам цінний досвід. Які вони виявляють тенденції щодо форм насильства, які непропорційно впливають на жінок? Які зробити можна висновки на основі цих тенденцій?
- ▶ Не виключено, що слухачі мають віддалене уявлення про поняття гендерних прогалін або гендерного дисбалансу. Можливо доцільно провести ширше обговорення на тему нерівності, виходячи за рамки правової системи, з врахуванням як національного контексту, так і характерних глобальних тенденцій. До цієї дискусії можна включити такі питання, як відмінності у розмірі заробітної платні, «сегрегація» за видами роботи, яку виконують жінки та чоловіки, представництво жінок у політиці тощо. Слухачі можуть поміркувати над тим, яким чином означені тенденції нерівності стосуються теми доступу жінок до правосуддя.

Ресурси

Права людини, права жінок. Жінки-позивачки до Європейського суду з прав людини. Лекція Франсуази Тюлькан (2007 р.) <https://rm.coe.int/1680597b21>

Інформаційне зведення CEPEJ щодо гендерної рівності у судах та органах прокуратури https://public.tableau.com/profile/cepej#!/vizhome/CEPEJ-Genderequalityv1_3/Barcharts
<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>

Примітка: доцільно ознайомитися із 6 основними компонентами доступу жінок до правосуддя відповідно до Загальної рекомендації Комітету CEDAW №33 щодо доступу жінок до правосуддя, Комітету ООН з ліквідації дискримінації проти жінок (2015 р.) https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/33&Lang=en

Ці 6 основних компонентів доступу жінок до правосуддя також узагальнено у п. 1.1.2 Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та у модулі 1 навчального курсу HELP).

Навчальний блок 3: «Сліпе правосуддя» не означає «гендерно нейтральне правосуддя»!

Мета цього навчального блоку полягає у формуванні розуміння слухача сутності гендерно-орієнтованого підходу, а також його цінності в цілях застосування у професійній діяльності прокурорів та суддів.

Пов'язані матеріали

Цей матеріал співвідноситься з Главою 1 (п.1.1) та Главою 4 (зокрема, п. 4.8) Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та модулями 1 та 5 навчального курсу HELP «Доступ жінок до правосуддя».

Зверніть увагу на те, що змістовна частина іншого навчального блоку, як от навчального блоку №9, є «надбудовою» для навчальних матеріалів про гендерно-орієнтоване правосуддя та покликана заохочувати слухачів до більш проактивної ідентифікації змін, які вони можуть згодом впровадити в їхній професійній діяльності. Передбачається, що навчальний блок 9 буде проводитися на завершальних етапах Програми наставництва. Навчальний блок №3 покликаний ознайомити слухачів із важливою концепцією, що буде детальніше розглядатись у наступних навчальних блоках. При цьому допускається об'єднання навчальних блоків 3 та 9 в єдину навчальну вправу.

Навчальні цілі

Слухач зрозуміє повинен досягнути те, що концепція «сліпого» правосуддя (безсторонній суд) не виключає можливості щодо диференціації між чоловіками та жінками в процесі відправлення правосуддя. Слухач має знати про законні підстави, які уможливають різне ставлення до жінок і чоловіків (з точки зору законодавства та процесуальних норм, на яких ґрунтується судочинство). Цей навчальний блок націлений на формування навичок слухача щодо розрізнення формальної, або юридичної рівності (те, що передбачено законодавством) та фактичної рівності (рівність результатів та рівність можливостей). Відповідно для забезпечення доступу жінок до правосуддя необхідно враховувати аспект фактичної рівності жінок (зверніть увагу на те, що поняття формальної та фактичної рівності більш ґрунтовно розглядаються у Модулі 3 навчального курсу HELP).

Очікуваний результат

Слухач навчиться застосовувати гендерно-орієнтований підхід (в тому числі зможе ідентифікувати проблеми, які стосуються нерівного становища жінок) з розумінням причин та належності його імплементації в рамках правових систем, що засновані на принципі неупередженості судів. Підґрунтям для покращення доступу жінок до правосуддя є розуміння сутності гендерно-орієнтованого підходу та особливостей його застосування в межах правової системи. Концепція «гендерно-орієнтованого правосуддя» також є теоретичною основою для навчального посібника та онлайн-курсу. За підсумками вивчення матеріалів цього навчального блоку слухач зможе засвоїти поняття гендерно-орієнтованого підходу та стане рішучіше налаштованим на відповідні трансформації у своїй професійній діяльності (це також закріплюється в рамках навчального блоку 9).

Змістовна частина / теми

- (a) Розуміння недоліків гендерно-нейтрального підходу та спрямування зусиль на його трансформацію у гендерно-орієнтований підхід.
- (b) Аналіз положень національного законодавства про гендерну рівність в розрізі її порівняння із фактичною ситуацією в країні з метою покращення розуміння того, як нерівність серед жінок може впливати на їх доступ до правосуддя.

Вправи

Слухачі мають розглянути наступні ситуації та запропонувати можливі підходи до їх вирішення. Зверніть увагу на те, що наставник та слухач можуть проаналізувати всі три справи, або ж наставник може обрати лише ті, яке є найбільш релевантними для слухача. У якості наступного кроку наставник може ознайомити слухачів з додатковими ситуативними завданнями, які найбільше відповідають їхнім інтересам, або професійному досвіду.

Ситуативне завдання 1 (порівняти сценарії)

Анна приходить у підрозділ поліції, щоб зареєструвати скаргу на поведінку свого чоловіка. Вона стверджує, що він роками чинив над нею фізичне та емоційне насильство. Минулої ночі він звинуватив Анну у подружній зраді з її колегою-чоловіком. Він агресивно забрав її мобільний телефон та відмовився його повернути. Коли Анна спробувала забрати свій телефон, то чоловік відштовхнув її і вона впала на стіл. В результаті падіння у неї утворився великий синець на передпліччі.

Барбара приходить у підрозділ поліції, щоб зареєструвати заяву про пограбування. Минулої ночі, коли вона поверталась додому із залізничного вокзалу, до неї зі спини підійшов чоловік та вихопив з її рук мобільний телефон. Вона не знає цього чоловіка, але може впізнати його за деякими прикметами. Вона намагалася не випускати телефон з своїх рук, але в результаті сутички впала на землю. У неї утворився великий синець на передпліччі.

Ситуативне завдання 2

На даний момент прокурор проводить розслідування справи щодо сексуального насильства. Потерпіла, С, стверджує, що її зґвалтували на вечірці. Результати судово-медичної експертизи показали, що С, і обвинувачений перебували у нетверезому стані. Прокурор двічі проводив допит С, і тепер, через три місяці після останнього проведення процесуальних дій, запрошує її прийти на додатковий допит. Під час цього допиту С впала у відчай через те, що в мережі Інтернет оприлюднено відео сексуального акту між нею та обвинуваченим. Вона дає розпливчасті відповіді на запитання прокурора, в її спогадах наявні ознаки прогалин, а деякі теперішні твердження суперечать її попередній версії подій. Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження через сумніви у правдивості свідчень потерпілої та за недостатністю доказів.

Ситуативне завдання 3

Під час розірвання шлюбу в судовому порядку экс-чоловік висунув позовну вимогу про визнання сімейного бізнесу його особистою приватною власністю. Суд вивчає докази про трудовий стаж экс-чоловіка, його доходи та майновий стан, а також бере до уваги той факт, що колишня дружина робила незначні фінансові внески у підтримання домашнього господарства, чи у сімейний бізнес. Протягом перебування у шлюбі экс-чоловік весь час був працевлаштований на умовах повної зайнятості. Колишня дружина декілька років працювала на умовах часткової зайнятості на посаді бухгалтера сімейного бізнесу, але певний період перебувала у відпустці по догляду за дитиною та у відпустці по догляду за своїми літніми батьками. Оціночна вартість спільного майна подружжя, в тому числі сімейного бізнесу, складає більше 5,6 млн. євро. Суддя оцінює фінансові потреби (аліменти на утримання) экс-дружини у 110 тис. євро та ухвалює рішення про одноразову виплату цієї суми. Решта майна, згідно рішення суду, повинна залишитись у власності экс-чоловіка.

- (b) Слухач має проаналізувати положення національного законодавства, що гарантують рівність та забороняють дискримінацію (наприклад, закони держави, що забезпечують рівність між жінками та чоловіками, або юридичні норми, які забороняють дискримінацію за ознакою статі, або гендеру). На наступному етапі слухач повинен зробити самостійний аналіз відмінностей між формальною (де-юре) і фактичною рівністю та навести найочевидніші приклади нерівності або дискримінації жінок характерних для його країни (наприклад, гендерні розриви в оплаті праці, гендерні ролі, насильство проти жінок тощо).

Теми для обговорення

- (a)
- ▶ Ситуативне завдання №1 (Анна та Барбара). Що є між ними спільного в контексті застосовності правових норм та можливих заходів вжитих правоохоронними органами, або іншими фахівцями у галузі права)? У чому полягають ключові відмінності між ними та які вони пропонують опції для інтервенцій з точки зору законодавства? Спрогнозуйте ймовірні сценарії з перспективи кінцевого результату, за умови якщо обидві ситуації розглядались практично однаково, або ж коли для їх розгляду застосовувались різні підходи?

Які можуть бути негативні та позитивні наслідки дотримання уніфікованого підходу, чи різних підходів? Що має передбачати гендерно-орієнтований підхід?

- ▶ Ситуативне завдання №2 (справа С.). Проаналізуйте дії та рішення прокурора, які несуть ризики та не ґрунтуються на гендерно-орієнтованому підході. Які чинники впливають на їхню «гендерну нейтральність»? Вкажіть деякі інші способи розслідування кримінальної справи прокурором, які б були більш чутливими до контексту ситуації та переживань жертви?
- ▶ Третє ситуативне завдання (справа про розлучення). Як ви оцінюєте рішення суду з точки зору його кінцевого результату: воно спрямоване на забезпечення рівності, чи навпаки воно промотує нерівність? Яким чином суд провів оцінку фінансових внесків чоловіка і жінки?

Якщо негрошові внески жінки (наприклад, виховання дітей, догляд за родичами та робота по домашньому господарству) не беруться до уваги в тій мірі, як фінансові внески, то які це має наслідки для захисту прав жінок? Чи є, на вашу думку, положення цивільного права/рішення суду у даній справі дискримінаційним, або гендерно-нейтральним? Обґрунтуйте свою відповідь.

(b)

- ▶ Які ви можете навести приклади гендерної нерівності, які характерні для вашої країни? Які чинники обумовлюють таку нерівність, або призводять до дискримінації за ознакою статі, чи гендеру?
- ▶ Поміркуйте над тим, як дискримінація або нерівність можуть впливати, або опосередковувати кінцевий результат судових процесів. Опишіть приклади того, як соціальні очікування щодо жінок та чоловіків, гендерні ролі та упередження можуть транспонуватись в сферу судочинства та призводити до різних кінцевих результатів судового розгляду справи. Що необхідно для того, щоб попередити такі ситуації?
- ▶ Гендерна специфіка передбачає визнання існування гендерних прогалин і структурних нерівностей, з належною увагою до різних потреб жінок та чоловіків в рамках правової системи. Чи можете пригадати з досвіду вашої професійної діяльності будь-які приклади прийняття рішень через призму гендерно-орієнтованого підходу, або ж відомих вам судових рішень?
- ▶ Чи є, на вашу думку, застосування гендерно-орієнтованого підходу проблемним в контексті вашої професійної діяльності? Якщо так, то назвіть чинники та причини, які є найбільшими перешкодами на цьому шляху?

Підказки щодо адаптації

- ▶ Цей навчальний блок можна провести у форматі самоаналізу слухача під керівництвом наставника. Альтернативним варіантом є проведення групового обговорення за участі декількох слухачів в цілях плюралізму думок та ідей.
- ▶ Обговорення проблеми гендерної нерівності у частині b навчального блоку може слідувати за навчальним блоком 2. Якщо слухач має труднощі з ідентифікацією проявів гендерної нерівності, характерним для країни, або слухач має сумніви щодо існування нерівності між жінками і чоловіками, то наставнику слід заздалегідь підготувати тематичні дані та відповідні дослідження з тим, щоб проаналізувати їх разом з слухачем.
- ▶ Якщо слухачу складно засвоїти особливості застосування гендерно-орієнтованого підходу, або специфіку гендерної проблематики, то можна спробувати інтерпретувати їх зміст за допомогою метафори носіння «гендерних окулярів». Властиво це поняття вперше запровадив міністр з питань соціальної політики та охорони здоров'я Фінляндії для характеристики процесу активної експертизи положень законодавства, процедури прийняття рішень, державних програм і проектів тощо з тим, щоб виявити їхній вплив на жінок і чоловіків з гендерно-орієнтованої перспективи, та ідентифікувати відмінності у потребах та пріоритетах жінок та чоловіків. Фраза «гендерні окуляри» означає подивитися на знайомі речі під новим кутом.

Ресурси

Якщо слухачеві складно самостійно ідентифікувати сфери суспільного життя, у яких жінки стикаються із дискримінацією, він може звернутися за довідковою інформацією до наступних джерел:

Дослідження Ради Європи щодо перешкод, засобів правового захисту та передових практик стосовно доступу жінок до правосуддя на прикладі досвіду Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдови та України [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":\[0\]}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Звіти держав та заключні зауваження Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx> (здійсніть пошук у розділі «Інформація за країнами»)

Навчальний блок 4: Дослідження перешкод для доступу жінок до правосуддя

Мета цього навчального блоку полягає у заохоченні слухачів до предметного аналізу явища перешкод для доступу жінок до правосуддя, який виходить за його теоретичні рамки, та ідентифікувати найбільш критичні перешкоди, з якими стикаються жінки у їхніх країнах/юрисдикціях.

Пов'язані матеріали

Цей матеріал співвідноситься з Главою 1 (п.1.1) Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та модулем 1 навчального курсу HELP.

Навчальні цілі

Слухач проводить аналіз типових перешкод для доступу до правосуддя та може виокремити з них ті, які характерні для усіх користувачів системи правосуддя; ті, які винятково впливають на жінок, а також ті, які спричиняють особливо негативні наслідки для жінок. Окрім цього, слухач також має розуміти взаємозв'язки між юридичними і інституційними перешкодами для доступу жінок до правосуддя та перешкодами соціально-економічного і культурного характеру.

Очікуваний результат

Слухач розвине навички з ідентифікації специфічних перешкод для доступу жінок до правосуддя, що є характерними для його країни та правової системи. Завдяки цьому слухач повинен вміти розробляти план-дій для подолання негативних наслідків деяких із таких перешкод, з особливою увагою до сфери професійної діяльності, у якій він працює. Слухачі мають усвідомити те, що фахівці у галузі права також можуть вживати заходів для зменшення негативного впливу перешкод соціально-економічного та культурного характеру, в той час як такі дії не обов'язково можуть призводити до їх усунення.

Змістовна частина / теми

- (a) Під час самостійної роботи слухач може проаналізувати свій/свою досвід професійної діяльності та скласти перелік (i) правових та інституційних перешкод та (ii) перешкод соціально-економічного і культурного характеру, які є широко розповсюдженими у правовій системі його країни. Слухач також має дати оцінку впливу цих перешкод на жінок та чоловіків. Цю вправу також можна провести у форматі групової роботи за допомогою «мозкового штурму». В якості альтернативної вправи наставник може запропонувати відкритий перелік перешкод (з наведенням конкретних прикладів), який слухач, або група слухачів мають проаналізувати, а також доповнити його іншими прикладами.
- (b) Після проведення класифікації та детального обговорення основних перешкод для доступу до правосуддя наставник має запропонувати слухачеві, або групі слухачів поміркувати над заходами, які вони можуть самостійно вживати для подолання негативних наслідків для доступу жінок до правосуддя.

Вправи

- (a) Слухачі можуть самостійно ознайомитися із наведеною нижче схемою, на якій відображено різні способи класифікації перешкод до правосуддя, та обговорити, наскільки вони співвідносяться із їхнім власним досвідом професійної діяльності.

На наступному етапі наставник може надати слухачам відкритий перелік типових перешкод для доступу до правосуддя з метою їх аналізу у спосіб групування за відповідними категоріями (включаючи визначення їхньої видової приналежності в розрізі правових, або інституційних перешкод, чи перешкод соціально-економічного, або культурного характеру). Слухачам рекомендується дати розгорнуту характеристику таким перешкодам та обґрунтувати їхній проблемний характер, адже нерідко перешкоду можна віднести до більш ніж однієї категорії. Для слухачів більш важливо поміркувати над компонентами кожної перешкоди, аніж здійснювати їх класифікацію.

- Обмежені фінансові ресурси (а також високі судові витрати)
- Недостатнє представництво жінок у правничих професіях
- Дискримінаційне законодавство
- Недовіра до правових інституцій
- Низький рівень освіти (зокрема, правова необізнаність)
- Прогалини у законодавстві (зокрема, відсутність юридичних гарантій захисту прав людини)
- Гендерні упередження
- Недостатня підготовка фахівців у галузі права (зокрема, щодо питань, які стосуються насильства проти жінок)
- Статус меншин
- Недостатньо розвинута інфраструктура (наприклад, відсутність пандусів біля будівлі суду, брак матеріалів для людей із вадами зору тощо)
- Корупція (зокрема, брак підзвітності)
- Нерівний розподіл обов'язків по веденню домашнього господарства (зокрема, обов'язки з догляду за дитиною)
-

- (b) Слухачі можуть підготувати таблицю, або контрольний список їхніх міркувань про особисті можливості щодо подолання наслідків перешкод, що мають особливий вплив на жінок, та які вони ідентифікували як особливо релевантні. Необхідно заохочувати слухачів до стратегічного мислення, фокусуючись на їхніх можливих діях та водночас виходячи за межі правових і інституційних перешкод, та розглянути можливість для більш проактивної залученості. Нижче наведено приклади категорій.

Контрольний список запитань:

Які негайні зміни можна запровадити у своїй професійній діяльності? (короткострокові рішення)

- ▶ Розробка та поширення в моєму офісі інформаційних буклетів про права людини
- ▶ Опитування учасників судового процесу (потерпілих, свідків) з приводу того, чи вони подбали про догляд за дитиною перед плануванням графіку їхньої участі в процесуальних діях, чи судових засіданнях
- ▶ Пам'ятайте про гендерні упередження та намагайтесь не покладатись на них у своїй професійній діяльності

Над якими питаннями я можу спільно працювати з іншими фахівцями у галузі права? (це потребує зусиль з точки зору довгострокової перспективи)

- ▶ Розробка курсів, які стосуються прав жінок, для підвищення юридичної кваліфікації
- ▶ Аналіз процесу пошуку персоналу, працевлаштування, просування по службі в межах своєї інституції (з використанням гендерно-орієнтованого підходу / «гендерних окулярів»)
- ▶ Стати наставником зі спеціалізацією з гендерної проблематики та промотувати гендерно-орієнтований підхід!

В яких інших сферах моя кваліфікація може мати практичне застосування? (довгострокові активності)

- ▶ Адвокація розширення переліку послуг з надання безоплатної правової допомоги (зокрема, включення до таких послуг питань про захист жертв домашнього насильства)
- ▶ Робота із місцевими представництвами асоціації правників або іншими організаціями з метою популяризації позитивних кінцевих результатів судочинства, прозорості та ефективності правової системи
- ▶ Робота із засобами масової інформації в цілях підвищення громадської обізнаності про можливість правової системи для захисту прав жінок

...

Теми для обговорення

- (a) Якими є найтипівіші причини для відмови людей від права звернення до системи правосуддя з метою захисту їхніх прав? Чи існують відмінності у таких причинах в гендерному розрізі?

Беручи до уваги матеріали (навчальний посібник та онлайн-курс HELP), які (i) правові і інституційні перешкоди та (ii) перешкоди соціально-економічного і культурного характеру ви можете виокремити в рамках вашої правової системи? (складіть список).

Проаналізуйте цей список та ідентифікуйте ті перешкоди, які є більш характерними для жінок, а також ті, які мають особливо негативний вплив на жінок.

Ретельно обміркуйте те, яким чином деякі різновиди нерівності в кінцевому результаті впливають на доступ до правосуддя (приміром, якщо жінки приділяють багато часу догляду за дитиною, то який це матиме вплив на їхні реальні можливості для участі у судовому засіданні, або явки на допит до прокурора? Як ця обставина впливає на їхнє рішення про участь в судовому процесі щодо розірвання шлюбу, або дачу показів в рамках кримінального провадження стосовно домашнього насильства?)

Чи є якісь перешкоди для доступу до правосуддя, які більш характерні для кримінальних справ, аніж для цивільних? Яка ситуація з цим в інших галузях права (адміністративне, сімейне)? Обговоріть параметри можливого негативного впливу на прикладі конкретних перешкод (наприклад, брак правової грамотності/правової обізнаності).

- (b) Беручи до уваги різні перешкоди для доступу жінок до правосуддя, які ви ідентифікували, що, на вашу думку, необхідно зробити для усунення таких перешкод, або принаймні для подолання їх негативних наслідків (обговорення у форматі «мозкового штурму», або групової роботи – обговорення)?

Чи необхідно впроваджувати деякі види інтервенцій для забезпечення доступу жінок до правосуддя?

Якою може бути ваша потенційна роль у подоланні негативних наслідків перешкод для доступу до правосуддя? Пам'ятайте, що наставник повинен заохочувати слухачів до стратегічного мислення з приводу того, що вони можуть зробити у короткостроковій перспективі, визначивши ті сфери їхньої професійної діяльності, в яких вони зможуть діяти більш активно у середньостроковій перспективі та відповідно впливати на зміни у довгостроковій перспективі. Наставнику варто запропонувати слухачам підготувати таблицю з розбивкою їхніх зусиль/змін за коротко-, середньо- та довгостроковою перспективою.

Підказки щодо адаптації

- ▶ Цей навчальний блок можна ефективно провести у формі групової дискусії між наставником та декількома слухачами для артикуляції різних точок зору про негативний вплив конкретних видів перешкод на чоловіків та жінок. Частиною такої дискусії може стати неформальний мозковий штурм щодо способів покращення доступу жінок до системи правосуддя. Обговорення буде продуктивнішим, за умови якщо слухачі представляють різні галузі права (цивільне та кримінальне). Але якщо це є неможливим, то з метою розширення предмету дискусії наставник може ставити запитання, які стосуються різних галузей права.

Ресурси

Дослідження Ради Європи щодо перешкод, засобів правового захисту та передових практик стосовно доступу жінок до правосуддя на прикладі досвіду Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдови та України [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":0}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Навчальний блок 5: Доступ до правосуддя у справах щодо насильства проти жінок

Мета цього навчального блоку полягає у детальному ознайомленні слухача із перешкодами у доступі до правосуддя, з якими стикаються жертви гендерно-обумовленого насильства (зокрема, домашнього насильства) в рамках правової системи. Бажано, щоб цей навчальний блок слідував за навчальним блоком №4 з тим, щоб слухачі могли опиратись на результати своєї роботи та висновки дискусій, здобуті за підсумками попереднього навчального блоку.

Пов'язані матеріали

Цей матеріал заснований на концепціях, викладених у Главі 1 (п. 1.1.3) Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та модулі 5 навчального курсу HELP «Доступ жінок до правосуддя».

Навчальні цілі

Слухач має краще зрозуміти, яким чином перешкоди для доступу до правосуддя призводять до «розвалу» кримінальних справ щодо насильства проти жінок у суді (зокрема, йдеться про явище «випадання» справ з правового поля по мірі їх проходження від стадії подання заяви про кримінальне правопорушення до прийняття судом рішення по суті та оголошення ним вироку). Слухачі повинні засвоїти те, як дії або бездіяльність фахівців у галузі права в цьому «ланцюзі правосуддя» впливають на доступ жінок до правосуддя. Слухачі також мають поміркувати про забезпечення доступу жінок до правосуддя в контексті стандартів, передбачених положеннями Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульській конвенції).

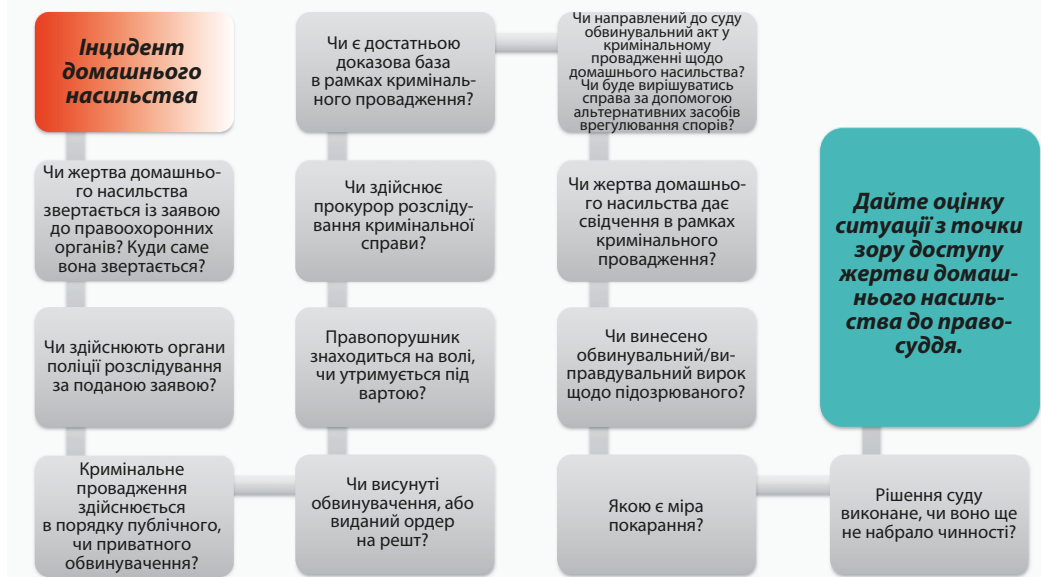
Очікуваний результат

Слухач розвине навички з ідентифікації перешкод для доступу до правосуддя, з якими стикаються жертви насильства проти жінок, та усвідомить взаємопов'язаність цих перешкод (наприклад, неналежне розслідування обставин справи органами поліції впливає на роботу прокурорів; неналежне виконання обов'язків працівниками органів прокуратури може призвести до виправдання підозрюваного). Слухачі мають зрозуміти свою роль у ланцюзі правосуддя, а також важливість застосування в професійній діяльності координованих підходів, у відповідності до положень Стамбульської конвенції.

Змістовна частина/теми

- (а) За допомогою індивідуальної або групової роботи слухач має ознайомитися із поняттям «ланцюг правосуддя» у кримінальній справі щодо насильства проти жінок (див. ст. 18 Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя або Модуль 5 онлайн-курсу). Типовий ланцюг правосуддя у такій категорії справ бере початок у первинному контакті жертви з системою правосуддя (як правило, це подання заяви про кримінальне правопорушення до органів поліції) та завершується винесенням вироку у кримінальній справі і/або апеляційним оскарженням рішення суду. Ланцюг правосуддя можна візуалізувати через траєкторію дій, що супроводжуються відповідними запитаннями і описом наслідків. Зразок ілюстрації ланцюгу правосуддя може виглядати так:

Практичне завдання до поняття «ланцюг правосуддя»

На кожній стадії ланцюга правосуддя дії з боку різних представників правоохоронних органів та фахівців у галузі права будуть визначати кінцевий результат для жертви – закриття провадження у справі, або її подальший рух в ланцюзі правосуддя. Для кожного етапу слід сформулювати позитивні/негативні питання, які передбачають відповіді так/ні (наприклад: «Чи підтримує прокурор державне обвинувачення у суді? Так/ні»), а згодом можна дати оцінку кожному із прийнятих рішень.

- (b) Слухач/-і можуть навести приклад ситуації/придумати уявний сценарій відомої йому справи, пов'язаної із насильством проти жінок та опрацювати усі стадії ланцюга правосуддя через призму того, як дії фахівця у галузі права впливають на кінцевий результат у відправленні правосуддя (у спосіб подальшого руху справи у ланцюзі правосуддя, або закриття провадження у справі). Слухач має виходити з припущення про те, що заява жертви домашнього насильства є належно обґрунтованою з точки зору законодавства; мета полягає в тому, щоб не здійснювати юридичну експертизу справи, а осягнути те, як рішення, прийняті на різних етапах у ланцюзі правосуддя, можуть негативно впливати на доступ жертви до правосуддя.

Окрім цього, слухач/-і можуть ознайомитися із фабулою справи «Володіна проти Росії» (Volodina v. Russia) (рішення Європейського суду з прав людини від 9 липня 2019 р.⁶) та співвіднести дії/бездіяльність відповідних правоохоронних органів та фахівців у галузі права із стадією ланцюга правосуддя з юридичними наслідками для потерпілої. Зверніть увагу на те, що фабула справи «Володіна проти Росії» та викладені у ній факти не будуть охоплювати весь ланцюг правосуддя, означаючи те, що рух по ньому зупиниться перед тим, як справу передадуть на розгляд суду.

- (c) Після використання ланцюга правосуддя для ідентифікації точок «випадання» справ з правового поля та обговорення різних кінцевих результатів у взірцевій справі насильства проти жінок, слухач може звернутися до положень Стамбульської конвенції, зокрема головним чином до Глави 4 про розслідування прокуратури, кримінальне переслідування, процесуальне законодавство та охоронні заходи, та Глави 2 Статті 7 щодо координації. В процесі вивчення зобов'язань, передбачених положеннями Стамбульської конвенції слухач може визначити необхідні заходи для попередження «випадання» справ (і водночас для покращення доступу жінок до правосуддя!) на різних етапах ланцюга правосуддя).

До уваги наставників!

Серед навчальних матеріалів цього навчального блоку є рішення Європейського суду з прав людини, яке стосується Російської Федерації. Подбайте про те, щоб слухачі правильно зрозуміли суть завдання. Використання реальної судової справи, яка представляє іншу юрисдикцію, не має на меті проводити порівняння практик держав щодо боротьби із насильством проти жінок, чи критикувати їх. Тут радше йдеться про те, що справи розглянуті Європейським судом з прав людини привертають увагу до проблемних питань, характерних для багатьох держав-членів Ради Європи. Вибір справи для навчальних цілей цього блоку обумовлений тим, що деякі її аспекти є типовими для багатьох країн.

6. Доступно за посиланням: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194321>

Вправи

- (a) Слухачі самостійно ознайомлюються із взірцем схеми ланцюга правосуддя, наведеного у навчальному посібнику (або ж вищезгаданої схеми), виконують вправу щодо ланцюга правосуддя, передбачену модулем 5 онлайн-курсу HELP, або розробляють проект ланцюга правосуддя, що синхронізований з конкретною формою насильства проти жінок, з якою вони знайомі.
- (b) На наступному етапі слухач може проаналізувати гіпотетичну справу («типову» справу з практики його професійної діяльності), або ж опрацювати матеріали реальної справи, яка походить з його країни. Загальна рекомендація полягає у тому, щоб слухачі не використовували справу, з обставинами якої вони знайомі, через те, що вони можуть випустити з уваги неналежні дії/бездіяльність в межах своїх правових систем, або неохоче ідентифікувати помилки, допущені певними групами фахівців. Розглядаючи справу, яка походить з іншої юрисдикції (в нашому випадку йдеться про справу «Володіна проти Росії»), слухачі можуть більш відкрито і «незаангажовано» обговорювати хиби у діях держав. Водночас в процесі аналізу слухачам рекомендується вийти за межі справи Володіної, зокрема дати оцінку іншим можливим правовим наслідкам, які наступлять в разі розгляду справи судом по суті. Завдання слухача полягає в тому, щоб опрацювати кожен «стадію» ланцюга правосуддя з точки зору правових наслідків (або допущених помилок), обговорити вплив кожного із таких наслідків на наступну стадію ланцюга правосуддя та загалом на доступ жертви до правосуддя.
- (c) Після проведення аналізу ланцюга правосуддя та визначення точок випадання (наприклад, відмова органів поліції відкрити кримінальне провадження означає, що жертва буде надалі піддаватись фізичному насильству та погрозам з боку її чоловіка) слухач повинен ознайомитись із положеннями Стамбульської конвенції. У наступному завданні слухачеві необхідно визначити конкретні зобов'язання, передбачені Стамбульською конвенцією та співвіднести їх за належністю з стадіями ланцюга правосуддя. При цьому можуть мати місце елементи збігів та повторюваності (наприклад, у відповідності до статті 51 Стамбульської конвенції правоохоронні органи мали б провести оцінку ризиків. Якби це було зроблено, то ймовірним наслідком було би...).

Теми для обговорення

- (a) Назвіть загальні «стадії» у ланцюзі правосуддя в розрізі кримінальної справи щодо насильства проти жінок, беручи до уваги досвід вашої професійної діяльності (врахуйте те, що тут можуть бути відмінності залежно від форми насильства). Спершу поміркуйте над типовими способами нотифікації системи правосуддя щодо жертв насильства проти жінок. На якому етапі більшість справ щодо насильства проти жінок завершується обвинувальним актом? Виправдувальним актом? Які можуть бути інші наслідки?

Чи ви знайомі із поняттям «випадання» таких справ з правового поля? Чи зустрічав слухач будь-які дані про це явище?

- (b) На прикладі аналізу справи Володіної (або іншої справи, обраної наставником та слухачем) системно опрацюйте кожен стадію ланцюга через призму досвіду п. Володіної у системі правосуддя. На кожній стадії ланцюга правосуддя дайте відповіді на наступні питання: що сталося? (які дії вчинила п. Володіна в рамках можливостей системи правосуддя та яких заходів у відповідь вжито, або не вжито з боку відповідних правоохоронних органів/фахівців у галузі права?); які були правові наслідки з точки зору просування/перешкод для просування справи на наступну стадію? Які альтернативні варіанти поведінки на стадіях ланцюга правосуддя призвели б до іншого кінцевого результату?
- (c) Складіть список ключових точок «випадання» справ з правового поля, беручи до уваги стадію ланцюга правосуддя та відповідних правоохоронних органів, або фахівців у галузі права, залучених до справи. Пам'ятайте, що концепція «ланцюг правосуддя» віддзеркалює внутрішні взаємозв'язки між його компонентами. З огляду на це не варто приділяти увагу лише одній категорії фахівців у галузі права! Натомість поміркуйте над тим, як різні категорії фахівців у галузі права взаємодіють між собою (наприклад, яким чином прокуратура інформує органи поліції про необхідні докази, які слід зібрати на етапі проведення слідства?)

А тепер проаналізуйте положення Стамбульської конвенції в частині зобов'язань щодо розслідування та кримінального переслідування. Які саме заходи могли б попередити явище випадання справ з правового поля, або ескалації/рецидиву насильства? Які заходи дозволили б покращити доступ до правосуддя для жертви насильства проти жінок (на прикладі п. Володіної) та яким чином вони сприятимуть подоланню негативних наслідків, чи усуненню типових перешкод для доступу до правосуддя?

Підказки щодо адаптації

- ▶ Цей навчальний блок ґрунтується на «типовій» справі про домашнє насильство. Разом з тим саму вправу можна застосовувати і до інших форм насильства проти жінок, наприклад, зґвалтування, сексуальних домагань, переслідування, злочини вчинені з метою захисту честі тощо. Наставник може обговорити із слухачем ті галузі кримінального права, в яких він має найбільше спеціалізується. Якщо слухач вже має уявлення про концепцію «ланцюг правосуддя», то йому можна дати завдання проаналізувати маловідому для нього форму насильства проти жінок в контексті її просування стадіями ланцюга правосуддя. З іншого боку, якщо концепція «ланцюг правосуддя» є новою для слухача, то в такому разі краще розглянути «типову» справу про насильство проти жінок, з якою він знайомий.
- ▶ У практиці Європейського суду з прав людини є декілька рішень щодо насильства проти жінок, і всі вони підходять для застосування для виконання вправи ланцюг правосуддя. Як альтернативний варіант, наставник може розробити гіпотетичну справу з метою привернення уваги слухача до певних питань (наприклад, до аспекту певних дій прокурорів або суддів).

Ресурси

Рішення Європейського суду з прав людини у справі Володіної доступне за наступним посиланням: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194321>

Текст Стамбульської конвенції всіма офіційними мовами Ради Європи: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

На додаток до курсу HELP «Доступ жінок до правосуддя» слухачі можуть також пройти курс HELP «Насильство проти жінок та домашнє насильство» з метою ґрунтовнішого дослідження теми. Цей курс також містить модуль, присвячений доступу жінок до правосуддя. Курс доступний декількома мовами⁷.

Публікація «Прогрес жінок світу: у пошуках справедливості» містить главу про концепцію ланцюг правосуддя (глава 2), що розглядається на прикладі практики Болгарії (справа «Беваква та С. проти Болгарії» “Bevasqua and S. v. Bulgaria”, рішення Європейського суду з прав людини, 2008 р.⁸) та інформацію щодо випадання з правового поля справ про зґвалтування, яка базується на дослідженнях у Південній Африці. (ООН Жінки, 2011 р.). Доступний декількома мовами: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2011/7/progress-of-the-world-s-women-in-pursuit-of-justice>

Публікація «Методичний посібник для викладачів щодо ефективного кримінального переслідування насильства проти жінок та дівчат» включає главу, присвячену перешкодам для доступу жінок до кримінального правосуддя, в якій наведено приклад вправи ланцюг правосуддя (ст. 102), що може бути корисним довідковим матеріалом. (UNODC, 2017). https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Gender/16-09583_ebook.pdf

7. <http://help.elearning.ext.coe.int>

8. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a32ab>

Навчальний блок 6: Застосування норм міжнародного права для захисту прав жінок у національних судах

Цей навчальний блок покликаний посилити навички слухачів з ефективного застосування міжнародно-правових принципів і стандартів в процесі здійснення судочинства на національному рівні.

Пов'язані матеріали

Цей навчальний блок за логікою впливає з матеріалів, представлених у Главі 2 Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та Модулі 2 курсу HELP, що містять тематичний огляд релевантного міжнародного права (як «жорсткого» [з юридично обов'язковою силою], так і «м'якого» права ООН, Ради Європи та Європейського союзу).

Навчальні цілі

Слухач має навчитися застосовувати міжнародно-правові принципи і стандарти у своїй повсякденній професійній діяльності з метою захисту прав жінок. Він має розвинути розуміння застосовності положень угод та конвенцій (включаючи рекомендаційні норми «м'якого» права) до контексту справ та процесуальних аспектів для їх застосування для цілей обґрунтування судового позову.

Очікуваний результат

Навіть якщо слухач вже знайомий із міжнародно-правовими принципами і стандартами, які стосуються прав жінок, то в нього, можливо, немає уявлення про застосування цих стандартів у своїй щоденній професійній діяльності. Слухач буде більш схильний до застосування міжнародних стандартів прав людини, які стосуються прав жінок, зокрема у тих сферах національного законодавства, в яких є відповідні прогалини.

Змістова частина/теми

У цьому навчальному блоці слухач в процесі самопідготовки під наглядом наставника аналізує особливості процедури застосування норм міжнародного права у своїй юрисдикції.

Вправи

Вправи можуть проводитися у формі послідовних завдань, наприклад ось так:

- (a) Розгляньте джерела права з точки зору положень національної правової системи та зверніть особливу увагу на положення національного права про застосовність норм міжнародного права (чи передбачені відмінності у їх застосуванні в рамках здійснення судочинства на національному рівні?).
- (b) Ідентифікуйте прогалини національного законодавства, які заповнюються за допомогою норм міжнародного права (міжнародні угоди та «м'яке право»), що стосуються прав жінок та гендерних питань.
- (c) Проведіть аналіз судової та юридичної практики на предмет виявлення справ, в яких національні суди інтерпретували застосування положень міжнародного права, або обґрунтовували за його допомогою ухвалені рішення.
- (d) Запропонуйте декілька конкретних варіантів для застосування міжнародно-правових стандартів і принципів у сфері професійної діяльності слухача.

Теми для обговорення

- (a) Розгляньте джерела права з точки зору положень національної правової системи та зверніть особливу увагу на положення національного права про застосовність норм міжнародного права (чи передбачені відмінності у їх застосуванні в рамках здійснення судочинства на національному рівні?).

- (b) Після ознайомлення із основоположними міжнародно-правовими актами у сфері захисту прав жінок (наприклад, за допомогою онлайн-курсу HELP, або додаткового читання довідкових матеріалів) які, на вашу думку, питання є більш регламентованими на рівні міжнародного права, аніж національного законодавства? Або у яких сферах, на ваш погляд, спеціальні норми міжнародного права є більш прогресивними з точки зору захисту прав жінок?
- (c) Яка практика застосування норм міжнародного права під час здійснення судочинства на національному рівні? Дайте характеристику за галузями права?
- (d) В якій із наведених ситуацій можливо посилатись на норми міжнародного права, або його стандарти: під час підготовки юридичної позиції, в процесі презентації юридичної позиції, чи на етапі прийняття судом рішення? Чи можете ви навести приклади сприятливих ситуацій для застосування норм міжнародного права у справах, що стосуються прав жінок?

Підказки щодо адаптації

- ▶ Якщо на думку наставника слухачеві необхідна додаткова допомога, то цей навчальний блок можна провести в іншій формі. Слухач може обрати справу з сфери своєї професійної діяльності, або справу, з обставинами якої він знайомий (справа, що стосується прав жінок, бажано, щоб це була складна категорія справи). Йому необхідно ідентифікувати всі відповідні положення національного законодавства, на які є посилання у справі. Наступне завдання полягає в тому, щоб проаналізувати ключові міжнародно-правові акти (Європейська конвенція з прав людини [ECHR], Стамбульська конвенція, Конвенція про ліквідацію усіх форм насильства проти жінок [CEDAW] тощо) та виявити взаємозв'язки між ними та відмінні характеристики. Зокрема, слід звернути особливу увагу на аспекти міжнародно-правових принципів і стандартів, які підсилюють правову позицію у справах щодо порушення прав жінок.
- ▶ Якщо немає можливості запропонувати справу належного рівня складності, то наставнику слід розробити гіпотетичну справу, що охоплює різні галузі права.

Ресурси

Якщо слухач виявить бажання ознайомитись з основоположними міжнародно-правовими актами про права жінок, прийняті в рамках Ради Європи та ООН, то коротка інформація з цього приводу доступна тут:

Стандарти та механізми Ради Європи стосовно гендерної рівності
<https://www.coe.int/en/web/genderequality/standards-and-mechanisms>

«Права жінок – це права людини», Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2014)
<https://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf>

Якщо слухач має труднощі з ідентифікацією сфер, у яких національне законодавство (або юридична практика) не забезпечує належного захисту прав жінок у його країні, то він може звернутися до аналізу рішень Європейського суду з прав людини. Такі рішення мають цінність з точки зору фіксації позицій суду щодо випадків невідповідності норм національного права і/або юридичної практики міжнародно-правовим принципам і стандартам (наприклад, в контексті положень Європейської конвенції з прав людини), що відповідно також можуть мати застосування до інших держав-членів. Практика з означеного питання узагальнена в інформаційних зведеннях Суду, які періодично оновлюються:

Інформаційний бюлетень про гендерну рівність:
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_Equality_ENG.pdf

Інформаційний бюлетень про домашнє насильство:
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

Інформаційний бюлетень про насильство проти жінок:
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

Управління з питань гендерної рівності також впорядкувало збірник практики Європейського суду з прав людини з питань, що стосуються гендерної рівності:
<https://rm.coe.int/compilation-echr-case-law-1-august-2019/168096d977>

Дослідження Ради Європи щодо перешкод, засобів правового захисту та передових практик стосовно доступу жінок до правосуддя на прикладі досвіду Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдови та України [https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{"14965347":0}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice#{)

Навчальний блок 7: Робота з судовою практикою

Мета цього навчального блоку полягає у залученні слухача до роботи із судовою практикою з тим, щоб проаналізувати особливості кінцевих правових наслідків рішень судів через призму здійснення судочинства у його країні.

Проведення цього навчального блоку відбувається за двома траєкторіями: Справа А (робота практикуючих юристів у галузі цивільного права з справою щодо дискримінації за ознакою статі) та Справа В (робота практикуючих юристів у галузі кримінального права зі справою щодо насильства проти жінок). Наставник разом із слухачем мають обрати тип справи для роботи та подальшого обговорення. Також допускається опрацювання обох справ.

Мета роботи з **цивільною справою** зводиться до аналізу слухачем особливостей юридичного супроводу справи про дискримінацію за ознакою статі, чи гендеру у суді, беручи до уваги стандарти, питання доказової бази та необхідні умови, за яких тягар доказування покладається на іншу сторону процесу.

Мета роботи з **кримінальною справою** полягає в тому, щоб з'ясувати різні варіанти результатів розгляду справи у суді (або інших підходів до підготовки юридичної позиції) в розрізі ратифікації/нератифікації державою Стамбульської конвенції.

Пов'язані матеріали

Цей навчальний блок є «надбудовою» для правових понять, представлених у різних розділах Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та курсу HELP. Довідкові матеріали для справи стосовно дискримінації (Справа А) містяться у Модулі 1 (п. 1.3) та Модулі 4 (п. 4.3 про питання доказової бази). Модуль 3 курсу HELP тематично присвячений дискримінації за ознакою статі та гендеру.

Довідкові матеріали для справи стосовно насильства проти жінок (Справа В) доступні у Модулях 3 та 4 Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя, а також Модулях 2 та 5 курсу HELP.

Навчальні цілі

Слухач розвине практичні навички з імплементації міжнародно-правових принципів і стандартів, які не застосовуються, як правило, у його юрисдикції. Розглядаючи приклади міжнародної практики, слухач має досягнути сфери міжнародного права, які можуть пропонувати інші стандарти та забезпечувати ширші можливості для захисту прав людини, аніж це передбачено національним законодавством.

Очікуваний результат

Слухач усвідомить практичну цінність норм, принципів та стандартів міжнародного права. Він також розвине практичні навички з підготовки юридичної позиції з врахуванням засад національного законодавства і міжнародного права.

Змістовна частина/теми

Рекомендується, щоб слухач працював з фактичними обставинами реальних звернень до Комітету CEDAW. Розгляд звернень Комітетом не є ідентичним до судового процесу, проте він передбачає застосування положень національного законодавства та правил процедури. Слухач має проаналізувати матеріали справ та відповідні висновки, ухвалені Комітетом CEDAW. На наступному етапі слухачі приступають до обговорення перспектив розгляду і вирішення аналогічної справи у їхніх юрисдикціях. Слухачі мають підготувати власну правову позицію з її обґрунтуванням за допомогою норм національного законодавства і міжнародного права. Бажано спершу надати для ознайомлення слухачів обставини справи (релевантні до звернень до Комітету CEDAW), а вже згодом, коли слухачі самі зможуть формувати власну правову позицію, запропонувати їм опрацювати висновки Комітету.

До уваги наставників!

В основу цього навчального блоку покладено завдання з опрацювання рішень Комітету CEDAW у справах проти Словаччини та Росії. Подбайте про те, щоб слухачі правильно зрозуміли суть завдання. Використання реальної скарги, яка представляє іншу юрисдикцію, не має на меті проводити порівняння практик держав щодо боротьби із насильством проти жінок, чи критикувати їх. Тут радше йдеться про те, що справи розглянуті Комітетом CEDAW привертають увагу до проблемних питань, характерних для багатьох держав-членів Ради Європи.

Справа А: Дискримінація за ознакою статі

Грунтується на фактах справи Д.С. проти Словаччини, що розглядалась Комітетом CEDAW. Справа стосується звільнення Д.С. з роботи після її виходу із відпустки по догляду за дитиною. Д.С. стверджувала, що вона є жертвою гендерної дискримінації з боку роботодавця.

Підопічний має ознайомитися із фактами скарги і опрацювати скаргу в цілому та за результатами цього розвинути її правову позицію, визначити застосовні норми законодавства (з точки зору гіпотетичного розгляду справи в межах юрисдикції слухача), з'ясувати можливі види доказів, обговорити достатні докази для відкриття судового провадження, та перекладення тягаря доведення на іншу сторону судового процесу, і передбачити рішення у аналогічній справі, що розглядається в межах його юрисдикції. Лише після виконання цих завдань слухач може приступити до аналізу висновків Комітету. За даною скаргою Комітет ухвалив рішення про те, що дії роботодавця мають дискримінаційний характер в контексті положень Конвенції CEDAW.

Справа В: Насильство проти жінок

Грунтується на фактах справи Д.С. проти Словаччини, що розглядалась Комітетом CEDAW. Справа стосується звільнення Д.С. з роботи після її виходу із відпустки по догляду за дитиною. Д.С. стверджувала, що вона є жертвою гендерної дискримінації з боку роботодавця.

Підопічний має ознайомитися із фактами скарги і опрацювати скаргу в цілому та за результатами цього розвинути її правову позицію, визначити застосовні норми законодавства (з точки зору гіпотетичного розгляду справи в межах юрисдикції слухача), з'ясувати можливі види доказів, обговорити достатні докази для відкриття судового провадження, та перекладення тягаря доведення на іншу сторону судового процесу, і передбачити рішення у аналогічній справі, що розглядається в межах його юрисдикції. Лише після виконання цих завдань слухач може приступити до аналізу висновків Комітету. За даною скаргою Комітет ухвалив рішення про те, що дії роботодавця мають дискримінаційний характер в контексті положень Конвенції CEDAW.

Вправи

Методичні рекомендації для слухачів до Справи А

Вправа може проводитися у формі послідовних завдань, наприклад ось так:

- (a) Ознайомтеся тільки із фактами справи щодо гендерно-обумовленої дискримінації (зокрема, у розрізі працевлаштування).
- (b) Розгляньте обставини справи у контексті своєї юрисдикції. Підготуйте юридичну позицію у справі про дискримінацію за гендерною ознакою, обґрунтовуючи її за допомогою релевантних положень національного законодавства та міжнародно-правових принципів і стандартів (йдеться про застосовне право на розсуд слухача).
- (c) Визначте можливі види доказів. При цьому можна виходити за рамки тих доказів, що наведені у матеріалах справи. Підопічний має з'ясувати види доказів, достатні для відкриття судового провадження, а тоді перекласти тягар доказування на відповідача/роботодавця з тим, щоб довести те, що рішення про припинення трудових відносин не підпадає під заборону дискримінації в розумінні положень Конвенції CEDAW.
- (d) Слухач та наставник обговорюють правову позицію та доказову базу. В кінцевому підсумку слухач виконує роль судді та приймає рішення у справі.
- (e) На завершальному етапі слухач ознайомлюється з висновками та рекомендаціями Комітету CEDAW, беручи до уваги те, що саме рішення не має юридично обов'язкової сили. Слухач та наставник також можуть обговорити відмінності у розрізі різних сценаріїв: справа розглядається національним судом у країні слухача, або (b) справа розглядається Європейським судом з прав людини; суть цього завдання зводиться до того, щоб визначити прогалини у правовому регулюванні на рівні національного права, які охоплені нормами міжнародного права.

Методичні рекомендації для слухачів до Справи В

- (a) Вправа може проводитися у формі послідовних завдань, наприклад ось так: Ознайомтеся тільки із фактами справи щодо насильства проти жінок (зокрема, в розрізі домашнього насильства).
- (b) Розгляньте обставини справи у контексті своєї юрисдикції. Визначте застосовне право до цієї справи (через призму кримінального і кримінально-процесуального права, а також з можливої перспективи цивільного та адміністративного права).

- (c) Які міжнародно-правові принципи і стандарти мають застосування до обставин цієї справи? Зверніть увагу на те, що на момент розгляду цієї справи Комітетом CEDAW Російська Федерація не була учасником Стамбульської конвенції. Водночас завдання слухача полягає в тому, щоб розглянути цю справу з позицій гіпотетичного сценарію, зокрема факту ратифікації Стамбульської конвенції. Також поміркуйте про інше застосовне право в контексті міжнародно-правових принципів та стандартів.
- (d) Ідентифікуйте докази бездіяльності держави у цій справі. Також визначте інші заходи, які мали б вжити органи поліції, чи прокуратури розглядаючи ситуацію на прикладі вашої юрисдикції.
- (e) Слухач та наставник обговорюють правову позицію та докази бездіяльності держави. В кінцевому підсумку слухач виконує роль судді та приймає рішення у справі.
- (f) На завершальному етапі слухач ознайомлюється з висновками та рекомендаціями Комітету CEDAW, беручи до уваги те, що саме рішення не має юридично обов'язкової сили. Слухач та наставник також можуть обговорити відмінності у розрізі різних сценаріїв: справа розглядається національним судом у країні слухача, або (b) справа щодо аналогічних обставин розглядається Європейським судом з прав людини щодо країни, яка ратифікувала Стамбульську конвенцію.

Теми для обговорення

Теми для обговорення за Справою А

- (a) Після ознайомлення із фактами, представлених заявницею (Д.С.), чи ви вбачаєте будь-які відмінності між як законодавчим регулюванням питання про дискримінацію за ознакою статі (або гендеру), в нашому випадку законодавством Словаччини, так і законодавством національним правом вашої держави? В чому вони проявляються ?
- (b) Будучи в ролі адвоката Д.С., визначте право застосовне до випадків, пов'язаних із дискримінацією з точки зору національного законодавства вашої країни.
- (c) За допомогою яких міжнародно-правових принципів і стандартів можна обґрунтувати правову позицію? Поміркуйте над варіантами застосування Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації проти жінок та конвенцій Ради Європи.
- (d) Після ознайомлення із запереченнями на скаргу з боку держави («відповідач») та аргументами заявника визначте можливі види доказів, які можуть подати сторони провадження (наприклад, можна скласти відповідний список таких доказів в розрізі скаржника/відповідача)? Проявляйте творчий підхід, спробуйте вийти за межі обставин цієї справи та поміркуйте про доказову базу, яку б можна було зібрати у вашій країні. Які докази з точки зору національного законодавства були б достатніми для відкриття судового провадження за заявою Д.С.? Візьміть до уваги іншу судову практику, з якою ви знайомі. Якщо виникають труднощі з відповіддю на це питання, то можна до цього повернутись згодом, зокрема після аналізу висновків Комітету CEDAW в частині перекладення обов'язку доказування на іншу сторону провадження.
- (e) Уявіть себе в ролі судді та прийміть рішення у даній справі. Яким чином ви обґрунтуєте рішення на користь Д.С в частині визнання дій роботодавця дискримінаційними по відношенню до неї?
- (f) Проаналізуйте висновки Комітету CEDAW. Зверніть увагу на те, що Комітет встановив факти порушення Конвенції. Якими будуть, на вашу думку, результати розгляду справи у вашій юрисдикції в розрізі обґрунтування правової позиції за допомогою лише положень національного законодавства, або, в тому числі, норм міжнародного права, зокрема конвенції CEDAW? Чи можна передбачити інші правові наслідки для цієї справи, у випадку її розгляду Європейським судом з прав людини відповідно до положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

Теми для обговорення за Справою В

- (a) Після ознайомлення із фактами, представлених заявниками Х та Y, чи ви вбачаєте будь-які відмінності між як законодавчим регулюванням питання про домашнє насильство, в нашому випадку законодавством Російської Федерації, та законодавством національним правом вашої держави? В чому вони проявляються ?

- (b) Будучи в ролі адвоката Д.С., визначте право застосовне до випадків, пов'язаних із дискримінацією, з точки зору національного законодавства вашої країни, зокрема норм кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного і цивільного права. Чи у вашій юрисдикції передбачені засоби правого захисту, які не були доступні для X та Y?
- (c) Змоделюйте на прикладі вашої країни аналогічну справу та проаналізуйте юридичні обов'язки, передбачені національним законодавством вашої країни для працівників поліції та прокуратури.
- (d) Уявіть собі ситуацію за якої аналогічні обставини справи про домашнє насильство стосуються країни, яка є учасницею Стамбульської конвенції та визначте положення конвенції, які підлягають застосуванню в цілях доведення бездіяльності з боку державних органів?
- (e) Якими є можливі докази для доведення порушень юридичного обов'язку щодо належної поведінки з боку держави з точки зору обставин цієї справи?
- (f) Проаналізуйте заперечення на скаргу держави («відповідач») та сформулюйте ваші контр-аргументи в якості адвоката X та Y.
- (g) Уявіть себе в ролі судді та прийміть обгрунтоване рішення у даній справі, встановіть факти порушень з точки зору положень національного законодавства та норм міжнародного права.
- (h) Проаналізуйте висновки Комітету CEDAW. Зверніть увагу на те, що Комітет встановив факти порушення Конвенції. Якими будуть, на вашу думку, результати розгляду справи у вашій юрисдикції? Поміркуйте про правові наслідки для цієї справи, у випадку її розгляду Європейським судом з прав людини відповідно до положень Стамбульської конвенції?

Ресурси

Справи з питань дискримінації:

Звернення Д.С. (висновки Комітету CEDAW за зверненням №66/2014)
<https://digitallibrary.un.org/record/854547>

Звернення Р.К.Б. (висновки Комітету CEDAW за зверненням №28/2010)
<https://juris.ohchr.org/Search/Details/1720>

Справи з питань насильства проти жінок:

Звернення X та Y (висновки Комітету CEDAW за зверненням №100/2016)
<https://undocs.org/pdf?symbol=en/CEDAW/C/73/D/100/2016>

Звернення О.Г. (висновки Комітету CEDAW за зверненням №91/2015)
<https://juris.ohchr.org/Search/Details/2429>

Навчальний блок 8: Що можна зробити для подолання гендерних стереотипів під час здійснення судочинства?

Об'єктом уваги цього навчального блоку є аналіз явища критичних перешкод для доступу жінок до правосуддя в контексті впливу гендерних стереотипів на вирішення судових справ щодо насильства проти жінок. Мета блоку полягає в тому, щоб слухач опрацював декілька судових справ, які демонструють яскравий приклад гендерної упередженості та дати оцінку кожній справі з точки зору завданої шкоди та вжитих заходів в рамках правового поля.

Пов'язані матеріали

Цей навчальний блок рекомендується проводити після попереднього ознайомлення слухача з темою гендерних стереотипів та упереджень у судочинстві. Даний матеріал викладено у п. 1.4 Навчального посібника для суддів та прокурорів щодо забезпечення доступу жінок до правосуддя та модулі 4 навчального курсу HELP. В цілях цього навчального блоку бажано більш ґрунтовно розглянути питання гендерних стереотипів та проаналізувати під керівництвом наставника їхні негативні наслідки для розгляду справи у суді.

Навчальні цілі

Слухач розвине навички з ідентифікації поширених форм упереджень/стереотипних підходів у діяльності судів (зокрема, звинувачення жертви у справах щодо насильства проти жінок; брак розуміння динаміки злочинів сексуального насильства/зґвалтування; неправдива інформація про згоду жертви у таких справах, тощо), та зможе визначити джерела походження таких стереотипних уявлень та їхні негативні наслідки. Слухач також має розробити схему з можливими варіантами протидії таким гендерним упередженням з боку фахівців у галузі права, включно з інструментами для їх усунення, чи подолання їхніх негативних наслідків.

Очікуваний результат

Слухач має дійти висновку про те, що стереотипи та хибні уявлення про сексуальне насильство (включно з іншими формами насильства проти жінок) є, на жаль, поширеними поглядами у суспільстві. Найкритичніша перешкода для доступу жертв гендерно-обумовленого насильства до правосуддя проявляється у впливі таких стереотипів на процес прийняття рішень в правовому полі (а також слугує поясненням для латентності таких злочинів). Слухач усвідомить, що фахівці у галузі права зобов'язані докладати зусиль щодо протидії проявам упереджень та стереотипів в цілях дослідження доказової бази та застосування положень законодавства. Він повинен бути достатньо обізнаним для ідентифікації таких упереджень та протидіяти їхнім проявам в межах своєї професійної діяльності, а також в рамках судочинства.

Змістовна частина / теми

Слухач отримує тематичні матеріали (або має підготувати коротке за обсягом дослідження) про нещодавні судові справи, які демонструють найяскравіші приклади гендерних стереотипів/упереджень. З цієї метою наставник робить тематичну добірку з трьох судових справ, запропонувавши слухачеві розглянути всі три справи, чи обрати для аналізу лише одну з них, або ж на свій розсуд взяти будь-яку іншу судову справу. Під керівництвом наставника слухач аналізує мотивувальну частину судових рішень, звертаючи уваги на прояви стереотипів, завдану шкоду та реакцію громадськості на прийняті рішення.

До уваги наставників!

Нижче наведені лише витяги із судових рішень. Мета цієї вправи, на противагу аналізу особливостей процесу прийняття рішень судом у конкретній справі, властиво полягає у дослідженні прикладів щодо негативних наслідків впливу гендерних стереотипів на процес здійснення судочинства. Для кожної справи характерні очевидні прояви гендерних стереотипів. При цьому слухачеві достатньо ідентифікувати такі практики, без наведення їх обґрунтування.

Пам'ятайте, що деякі слухачі можуть мати аналогічні хибні уявлення, позаяк такі погляди зрештою є широко поширеними у багатьох суспільствах. З огляду на це, слухачі можуть спробувати їх нейтралізувати, або запропонувати відповідні пояснення. Важливо, щоб наставник доніс до слухачів наступний ключовий сенс: розглянуті приклади справ, в яких професійні юристи опираються на гендерні стереотипи, є хибними і неприйнятними практиками.

Вправи

Нижче наведені три справи, які необхідно опрацювати. Із додатковою інформацією щодо цих справ можна ознайомитися із повідомлень засобів масової інформації (див. посилання).

Іспанія: (справа «вовчої зграї»⁹). У 2018 році п'ятьох чоловіків звинуватили у груповому зґвалтуванні 18-річної дівчини. Їх притягнули до відповідальності за іншою статтею, зокрема «вчинення тривалого сексуального насильства», яка передбачає м'якшу кримінально-правову санкцію, аніж злочин зґвалтування. У цій справі слід звернути увагу на декілька суперечливих аспектів. Приміром, обов'язковим елементом злочину зґвалтування, з точки зору положень законодавства Іспанії, є насильство, або залякування. Адвокат обвинувачених стверджував, що статевий акт відбувся за згодою сторін, використавши в якості доказу відсутності насильства, чи залякування відеозапис, зроблений за допомогою мобільного телефону, на якому дівчина лежить нерухомо із закритими очима. Сторона захисту також представила фото-докази, отримані приватним детективом через декілька днів після подій, які демонструють безтурботну поведінку дівчини в колі її друзів. Суд встановив, що «пасивність» жертви є доказом того, що немає підстав для юридичної кваліфікації злочину зґвалтування. Ухвалений судом вирок викликав масові протести в Іспанії та заклики до внесення змін до законодавства щодо злочинів сексуального насильства. У 2019 році Верховний суд переглянув вирок та збільшив терміни ув'язнення з 9 до 15 років. На даний момент законодавство, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини зґвалтування та сексуального домагання, перебуває в процесі реформування, що у майбутньому виключає внесення відповідних змін.

Італія¹⁰: У 2016 році суд першої інстанції визнав двох чоловіків винними у вчиненні злочину зґвалтування щодо 22-річної жінки з Перу. У 2017 році Апеляційний суд виніс виправдувальний вирок в цій справі. Мотивувальна частина рішення апеляційної інстанції (колегія у складі трьох жінок-суддів) з-поміж іншого ґрунтувалась на тому, що свідчення жертви виглядають неправдоподібно з огляду на те, що у неї неприваблива зовнішність/«зовнішність з сильними ознаками маскулінності» (зокрема, судді зробили такий висновок, взявши до уваги фотографію жінки та твердження чоловіків про те, що вона не викликала у них симпатії). Результати судово-медичної експертизи у справі показали, що наявні травми жертви, отримані в результаті зґвалтування, натомість аналіз крові засвідчив факт наркотичної інтоксикації організму. У 2019 році Верховний суд ухвалив рішення про направлення справи на повторний розгляд. Міністерство юстиції відкрило провадження щодо службового розслідування за нововиявленими обставинами в рамках ухваленого судового рішення.

Північна Ірландія¹¹: У 2018 році розглядалася судова справа про злочин проти статевої свободи і статевої недоторканності особи. Жертва 17-річна дівчина звинувачувала 27-річного чоловіка у вчиненні злочину зґвалтування. Критичним питанням судового провадження стало встановлення факту згоди на вступ в статевий зв'язок. У заключній промові до суду присяжних адвокат сторони захисту зробив наступну заяву: *«Чи наявні у справі докази виключають можливість того, що дівчина проявляла симпатію до підзахисного та відповідно відкрита до вільних стосунків та готова до їх підтримання? Зверніть увагу на її зовнішній вигляд. Зверніть увагу на те, як вона була вдягнена. На ній були стрінги із мереживною вставкою спереду»*. Після проведення наради суд присяжних ухвалив виправдувальний вирок у справі. Рішення викликало масові протести, а також критичні зауваження під час дебатів у парламенті. В кінцевому результаті справу передали до Ради з питань кримінальної юстиції для незалежного контролю в частині застосованих норм матеріального і процесуального права, передбачених законодавством Північної Ірландії щодо злочинів статевої свободи і статевої недоторканності особи.

Теми для обговорення

- ▶ Визначте проблемні аспекти в розрізі кожної справи. Які специфічні гендерні стереотипи, або хибні уявлення про сексуальне насильство вкорінюються за допомогою рішень, ухвалених в рамках цих справ? Обґрунтуйте неприйнятність такої практики з точки зору її негативних наслідків.
- ▶ Поміркуйте про те, як стереотипи та міфи щодо зґвалтування та сексуальне насильство вплинули на результати розгляду кожної з цих справ. Чи такий вплив був опосередкований підготовкою юридичної позиції, мотивувальною частиною рішення суду, чи самим законодавством? Які є відмінності в контексті впливу на кінцеві правові наслідки у справі, за умови різних «джерел походження» гендерних стереотипів?
- ▶ Чи прийняття рішення судом у справі, або правова позиція, представлена у кожній з цих справ, свідчать про розуміння специфіки розгляду справ про злочини зґвалтування? Що випадає з поля зору в процесі судочинства?

9. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/26/protests-spain-five-men-cleared-of-teenagers-gang-rape-pamplona>;

10. <https://www.forbes.com/sites/anagarciavaldivia/2019/06/22/wolf-pack-case-spains-supreme-court-finds-the-5-men-guilty-of-rape/#6ee37e4c5fb9>

11. <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/11/men-acquitted-of-charges-because-victim-judged-too-masculine>

- ▶ Запропонуйте альтернативні варіанти дій в рамках судового процесу. Уявіть себе в ролі прокурора, чи судді (або іншого фахівця у галузі права) та проаналізуйте можливі заходи у розрізі внесення заперечень, інструкцій суду присяжних, власного розсуду, законодавчих змін тощо.
- ▶ Якщо одна з цих справ розглядається у вашій юрисдикції, то яким чином можна «сигналізувати» про неприйнятність практик, обумовлених гендерними стереотипами та гендерними упередженнями? (наприклад, чи передбачені підстави для накладення дисциплінарних стягнень? Чи доступні механізми незалежного розслідування, чи є можливості для впровадження законодавчих змін?)
- ▶ Всі три розглянуті справи викликали масові протести, а перебіг судових процесів висвітлювалися закордонними засобами масової інформації. Що, на вашу думку, слугувало причиною для такого розвитку подій? Можна віднести такі справи до категорії нестандартних випадків, чи вони містять лише деякі типові компоненти?
- ▶ Дайте оцінку кінцевим правовим результатам цих трьох справ в контексті покращення функціонування судової системи для жертв зґвалтування, або інших форм сексуального насильства? Які можна зробити висновки зробити на основі цього?
- ▶ Поміркуйте про можливості для впровадження більш проактивних форм протидії гендерними стереотипам і упередженням з боку судової системи (включно з діями практикуючих юристів) взаємн реагування на ситуації постфактум, коли вже завдано значної шкоди жертві (а у більш широкому сенсі поставлено під загрозу довіру до державних інституцій).

Підказки щодо адаптації

- ▶ Цей навчальний блок бажано проводити після того, як слухач ознайомився із питаннями, які стосуються гендерних стереотипів (це можна зробити за допомогою навчального посібника, або пройшовши онлайн-курс). Водночас, якщо в слухача виникають труднощі з ідентифікацією гендерних стереотипів у судових справах, то наставнику слід дати слухачеві завдання ознайомитися із додатковими матеріалами, наведеними нижче у розділі «Ресурси» нижче. Це можна також зробити вступною частиною цього навчального блоку з тим, щоб освіжити знання слухача.
- ▶ Більш складним варіантом завдання для слухача є аналіз прикладів з практики своєї професійної діяльності. В даному випадку очікується самоаналіз слухача щодо власних упереджень і хибних уявлень, що не слід розглядати з позицій критики особистості слухача. Мета радше полягає в тому, щоб слухач усвідомив те, що міфи щодо сексуального насильства є поширеними (зверніть увагу, що у наведених судових справах представлені різні країни/правові системи), а мислення людини прогресує із часом (поміркуйте про розгляд справ щодо насильства проти жінок з точки зору законодавства через призму часу, наприклад 20, або 100 років тому).
- ▶ Слухачі можуть також ідентифікувати та обговорити види гендерних стереотипів, характерні для інших злочинів, аніж сексуальне насильство. Наприклад, можна проаналізувати особливості розгляду національними судами справ про зґвалтування між членами подружжя, або зґвалтування у шлюбі. Чи передбачений правові засоби для захисту від зґвалтування, якщо гвалтівник і жертва перебувають у шлюбних відносинах? Чи були внесені відповідні зміни в положення національного законодавства в частині норм матеріального і процесуального права? В чому полягали ці зміни? Обґрунтуйте важливість таких змін?

Ресурси

Для додаткової інформації про гендерні стереотипи та гендерні упередження слухачі можуть використати наступні джерела:

Подолання стереотипів суддів під час здійснення судочинства: рівний доступ жінок до правосуддя справах щодо гендерно-обумовленого насильства (Управління Верховного комісара ООН з прав людини, 2014 р.)

Гендерні стереотипи як форма порушень прав людини (Управління Верховного комісара ООН з прав людини, 2013 р.)

<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/GenderStereotypes.aspx>

Навчальний блок 9: Застосування гендерно-орієнтованих підходів на практиці

Мета цього навчального блоку полягає в заохоченні слухача до рольової гри. За допомогою цього активного методу навчання слухачі моделюють конкретну ситуацію, у якій вони виконують роль жінки-користувача послуг правосуддя, приміром жертви гендерно-обумовленого насильства та ідентифікують перешкоди для доступу для правосуддя, які необхідно подолати.

Пов'язані матеріали

Цей навчальний блок можна проводити на будь-якому з етапів Програми наставництва. Він синхронізований з матеріалами, викладеними у главі 4 Навчального посібнику та модулях 5 та 6 курсу HELP з доступу жінок до правосуддя.

Навчальні цілі

Слухач має проаналізувати свою професійну діяльність та робочий простір через оптику жінок, які намагаються реалізувати право на доступ до суду. Слухач повинен критично проаналізувати своє професійне робоче середовище та ідентифікувати можливі перешкоди для доступу до правосуддя, а також визначити сфери галузі права та практики, які підлягають корекції. В даному випадку не йдеться безпосередньо про те, щоб слухач виявив недоліки у своїх колег, чи іншого персоналу. Мета радше полягає в тому, щоб слухач комплексно розглянув питання доступу жінок до правосуддя з точки зору перешкод, з якими вони стикаються.

Очікуваний результат

Слухач розвине навички із застосовування знань, отриманих під час проходження навчального курсу і програми зокрема, для ідентифікації конкретних сфер професійного середовища діяльності, які можна покращити. Слухачі, які представляють одну сферу професійної діяльності/або працюють в аналогічному управлінні, можуть виконати цю вправу разом. Водночас для цілей цієї вправи наставник може також залучити практикуючих юристів з інших галузей права.

Змістова частина / теми

Цей навчальний блок можна провести у формі «міні-аудиту з гендерних питань», в процесі якого підопічний має дати критичну оцінку професійному робочому середовищу (не лише з точки зору фізичного простору, в тому числі беручи до уваги чинні політики, процедури тощо) через оптику жінки-користувача послуг правосуддя. На наступному етапі завдання слухача полягає в підготовці доповіді про результати аналізу (індивідуально під керівництвом наставника, у формі групової роботи) та розробці рекомендацій для впровадження відповідних змін.

Аудити з гендерних питань, як правило, проводяться для актуалізації гендерної проблематики в рамках окремо взятої організації та водночас можуть бути більш масштабним процесом з точки зору його наслідків. Аудити з гендерних питань також можна проводити в цілях оцінювання національного законодавства через гендерно-орієнтований призму. В даному випадку цей процес є гранично обмеженим за своїми можливостями, а термін його виконання слухачем складає декілька днів.

Вправи

Наставник пропонує слухачеві завдання дати критичну оцінку свого професійного робочого середовища та ідентифікувати проблемні питання з приводу яких він/вона вже засвоїли теоретичні знання. Цю вправу можна описати як «міні-аудит з гендерних питань», який є зменшеною копією повного аудиту, або ж її можна проводити у формі вправи із покроковими діями, під час якої слухач виконує роль жінки, яка намагається реалізувати право доступу до суду (див. розділ «Ресурси» нижче).

Наставник та слухач/-і можуть разом скласти список контрольних питань для проведення такого аудиту, використовуючи наведені нижче рекомендації, та адаптувати його відповідно до специфіки професійної діяльності слухача (наприклад, залежно від займаної посади: прокурор, суддя у кримінальних, або цивільних справах). Наставник має заохочувати слухача проаналізувати не лише фізичний простір професійного робочого середовища, але й, за можливості, знання та дії співробітників (для прикладу, помічників

прокурорів, працівників апарату суду, судових розпорядників тощо), процедури та політики. З цією метою слухач має також фізично перебувати у своєму робочому професійному середовищі (недостатньо лише роздумів з цього приводу), поспілкуватись із працівниками, дати оцінку фізичному простору та процедурним аспектам, та спробувати ідентифікувати можливі проблемні питання/перешкоди для доступу жінок до правосуддя. Для змішаної групи слухачів допускається взаємне відвідування місця праці та робочого місця один одного.

Список контрольних питань:

Дайте оцінку **політикам, процесам та процедурам** через гендерно-орієнтовану перспективу/безпристрасний підхід/гендерну нейтральність (наприклад, чи передбачені внутрішні інструкції/рекомендації для проведення допиту жертви гендерно-обумовленого насильства)?

Обізнаність персоналу з гендерною проблематикою та застосування гендерно-орієнтованих підходів (приміром, чи мають працівники належне розуміння потреб жінок-користувачів послуг системи правосуддя? Чи проводиться професійна підготовка працівників з цього питання?) Примітка: слухачі можуть провести вибіркові інтерв'ю з працівниками, або організувати зустріч у форматі фокус-групи.

Покроково проаналізуйте особливості фізичного робочого простору (чи передбачені інформаційні матеріали, зокрема буклети, бюлетені, пам'ятки про звернення до місцевих служб допомоги, тему потреб жінок-користувачів послуг системи правосуддя та дотичних питань? Чи передбачені окреме приміщення з обладнаними дитячими зонами для відвідувачів офісу/суду? Чи дотримані стандарти безпеки?)

Теми для обговорення

- ▶ Яких ключових висновків ви дійшли внаслідок покрокового проведення «міні-аудиту з гендерних питань» у розрізі доступу жінок до правосуддя? Чи були неочікувані для вас результати? В чому вони проявляються?
- ▶ У яких сферах ви найчастіше відслідковували перешкоди для доступу до правосуддя? Чи вони стосувались процедур, чи властиво робочого середовища, або ж вони пов'язані із іншими чинниками?
- ▶ Які конкретні заходи необхідні для покращення доступу жінок до правосуддя у вашому робочому професійному середовищі?
- ▶ Яким чином ви могли б охарактеризувати ці перешкоди з точки зору ваших можливостей впливу на подолання їхніх негативних наслідків?
- ▶ Чи необхідно вам об'єднувати зусилля з іншими практикуючими юристами з метою покращення доступу жінок до правосуддя? Якщо так, то ким назвіть можливі варіанти для такого партнерства. Яка допомога або ресурси вам знадобляться для усунення цих перешкод? Яким чином необхідно проектувати професійну діяльність з метою гарантованого отримання таких ресурсів, або допомоги?
- ▶ Проаналізуйте ефективність виконання цієї вправи на початку програми наставництва (тобто, 8 місяців тому)? Чи ваші уявлення про доступ жінок до правосуддя в контексті вашого робочого професійного середовища були б іншими?

Ресурси

Якщо слухач не обізнаний з концепцією гендерного аудиту, то він може ознайомитися із деталями його проведення за посиланням: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-audit>

Однак наставник повинен чітко наголосити на тому, що, завдання слухача не полягає в проведенні повного аудиту; мета проведення вправи зводиться до системного аналізу робочого професійного середовища за допомогою базових методів, що використовуються під час проведення аудитів з гендерних питань.

У 2015 – 2017 рр. судова система Швеції замовила проведення дослідження на тему гендерної проблематики у судочинстві, результати якої відображені у тематичному звіті. Він пропонує цінні довідкові матеріали, адже надає опис заходів із оцінки діяльності судів через призму гендерно-орієнтованого підходу. Зверніть увагу на те, що п. 3.6.6 звіту містить методику аналізу процесу доступу до правосуддя з точки зору гендерно-орієнтованої перспективи користувача послуг правосуддя.

<https://rm.coe.int/gm-feedback-swedish-court/16808f14d8>

Навчальний блок 10: Підбиття підсумків, подальші кроки та завершення

Мета цього підсумкового навчального блоку полягає у завершенні процесу наставництва: підбиття підсумків, результатів оцінка успішності слухачів, аналіз результатів навчання та визначення подальших кроків для інтеграції набутих знань і досвіду у поточну професійну діяльність практикуючих юристів.

Навчальні цілі

Наставник має надавати методичну підтримку слухачеві під час проведення аналізу їхнього навчання протягом всього циклу програми наставництва, визначенні пізнавальних етапів програми наставництва та формулюванні висновків про набуті знання і досвід. Основна мета цього навчального блоку полягає в оцінюванні навчання, аналізі його ефективності та впровадженню результатів навчання у поточну професійну діяльність слухачів.

Також цей навчальний блок повинен забезпечити можливості для зворотного зв'язку та рекомендацій з боку слухачів щодо процесу наставництва, та змістовної частини навчальних блоків програми наставництва.

Очікуваний результат

Слухачі мають визначити найважливіші результати навчання та знання і досвід, набуті в процесі участі в програмі наставництва, які вони впровадять у поточній професійній діяльності для покращення доступу жінок до правосуддя.

Змістова частина / теми / питання для обговорення

- ▶ Набуті знання/досвід та висновки;
- ▶ Подальші кроки та майбутні потреби щодо допомоги та навчання;
- ▶ Масштабування – обговорення теми доступу жінок до правосуддя із колегами;
- ▶ Оцінка процесу наставництва з точки зору взаємодії між наставником та слухачем;
- ▶ Зворотній зв'язок.

Вправи

Формат групової роботи, принаймні частковий, стане особливо цінним щодо устремлінь слухачів досягнути результати навчання та визначити подальші кроки. Об'єктом уваги на етапі оцінювання може стати аналіз коментарів наставника та виокремлення найбільш дискусійних питань за підсумками кожного навчального блоку. Можна обговорити наступні аспекти навчального процесу:

- ▶ Які заходи/практики в контексті доступу жінок до правосуддя ви раніше застосовували в своїй професійній діяльності? Яким чином програма наставництва посприяла вам у формуванні більш усвідомленого розуміння їх важливості?
- ▶ Чи за підсумками програми наставництва ви будете докладати додаткових зусиль до застосування інших підходів у своїй професійній діяльності? Що ви можете зробити з свого боку у майбутньому з метою покращення доступу жінок до правосуддя?
- ▶ Назвіть судові справи та ситуативні завдання, які мають найбільшу цінність для цілей вашої професійної діяльності.

Ресурси

Форма підсумкового оцінювання програми наставництва (для слухачів) – Додаток 2.

ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

Рада Європи

Матеріали щодо рівного доступу жінок до правосуддя

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/equal-access-of-women-to-justice>

Стамбульська конвенція (з текстами усіма офіційними мовами Ради Європи)

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

Звіти Групи експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (GREVIO)

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

Європейський суд з прав людини:

Практика суду (база даних HUDOC)

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Інформаційний бюлетень про насильство проти жінок

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

Інформаційний бюлетень про домашнє насильство

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

Інформаційний бюлетень про гендерну рівність

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_Equality_ENG.pdf

Європейська освітня програма з прав людини для права практикуючих юристів.

Онлайн-курс на платформі HELP: <http://help.elearning.ext.coe.int>

Джерела статистики статистичної інформації про гендерну рівність

Звіти, інформація та профілі країн про стан людського розвитку Програми розвитку ООН (UNDP)

<http://www.hdr.undp.org/en>

<http://www.hdr.undp.org/en/data>

База даних з статистичною інформацією про гендерні питання

Європейської економічної комісії ООН (UNECE)

<https://w3.unece.org/PXWeb/en> <https://w3.unece.org/PXWeb/ru>

База даних Світового банку (World Bank)

<https://databank.worldbank.org/source/gender-statistics>

Державні органи статистики

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW)

Загальні рекомендації (включаючи питання доступу жінок до правосуддя та насильства проти жінок)

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>

Судова практика <https://juris.ohchr.org/en/search/results?Bodies=3&sortOrder=Date>

Відео-ресурси

Мультимедійні ресурси Ради Європи на тему гендерної рівності

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/multimedia>

Відео-матеріали Ради Європи на тему насильства проти жінок

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/>

<https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/domestic-violence-and-violence-against-women>

Цифрова бібліотека ООН Жінки

<https://www.unwomen.org/en/digital-library/videos>

ООН Жінки для Європи та Центральної Азії

<https://eca.unwomen.org/en/digital-library/videos>

Гендерна рівність (включаючи гендерні розриви у рівні оплати праці)

<https://www.youtube.com/watch?v=TWvJ3Dd2Y9M>

<https://www.youtube.com/watch?v=t2JBPBIFR2Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=pF1j22x-yU8>

https://www.youtube.com/watch?v=snUE2jm_nFA

Гендерні стереотипи

<https://www.youtube.com/watch?v=G3Aweo-74kY>

Застосування гендерно-орієнтованих підходів

<https://youtu.be/udSjBbGwJEg> (англійською)

<https://youtu.be/Dh2B7ausEJo> (українською)

ДОДАТКИ

- (1) Форма звіту за результатами проведення навчального блоку (для наставників)**
- (2) Форма підсумкового оцінювання програми наставництва (для слухачів)**
- (3) Форма підсумкового звіту про програму наставництва (для наставників)**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Доступ жінок до правосуддя: дотримання положень Стамбульської конвенції та інших Європейських стандартів гендерної рівності

ФОРМА ЗВІТУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО БЛОКУ

(Додаток 1, для наставників)

Цю форму звіту вам слід заповнити за підсумками проведення кожного навчального блоку. Будь ласка, уважно ознайомтеся із формою та старанно її заповніть. Отримані відомості будуть використовуватися для документального оформлення Програми наставництва та допоможуть іншим слухачам краще зрозуміти хід вашого навчального процесу, внесені вами зміни до програми наставництва, та здобуті вами знання і досвід. Все це, включно з вашим досвідом участі у програмі, також створює унікальні можливості для вдосконалення Програми наставництва.

Намагайтесь давати конкретні відповіді. За допомогою цього ми зможемо найкраще зрозуміти хід процесу наставництва та труднощі, з якими ви/інші слухачі стикались. Для подальшого використання будь-яких із наведених вами у звіті відомостей Рада Європи попросить вашої згоди та дасть можливість відредагувати ці частини.

Ваше прізвище та ім'я, громадянство: _____

Сесія програми наставництва
в індивідуальному форматі

Сесія програми наставництва
у форматі групової роботи

Прізвище та ім'я слухача/-ів: _____

Дата та місце проведення навчального блоку: _____

Розглянуті теми/питання:

--

Резюме навчального блоку та отриманого вами досвіду:

--

Досягнуті результати та виявлені труднощі в межах навчального блоку:

--

Ваша оцінка методики проведення навчального блоку, досвід роботи в контексті внесених вами змін до програми наставництва, або рекомендацій щодо її вдосконалення:

Будь-які інші коментарі, або варті уваги зауваження, які стосуються цього навчального блоку:

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Доступ жінок до правосуддя: дотримання положень Стамбульської конвенції та інших Європейських стандартів гендерної рівності

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

(Додаток 2, для слухачів)

Цю форму заповнюють усі слухачі на завершальних етапах Програми наставництва, зокрема після завершення сесії з оцінювання під керівництвом наставника.

Будь ласка, уважно ознайомтеся із формою та старанно її заповніть. Отримані відомості будуть використуватися для документального оформлення Програми наставництва та допоможуть іншим слухачам краще зрозуміти хід вашого навчального процесу, внесені вами зміни до програми наставництва, та здобуті вами знання і досвід. Все це, включно з вашим досвідом участі у програмі, також створює унікальні можливості для вдосконалення Програми наставництва.

Намагайтесь давати конкретні відповіді. За допомогою цього ми зможемо найкраще зрозуміти хід процесу наставництва

Ваше ім'я та прізвище, громадянство: _____

Дати проведення Програми наставництва (дата початку та дата закінчення) – від першої до заключної навчальної сесії програми наставництва, включаючи підготовчі навчальні сесії (якщо остані, на вашу думку, є невід'ємною частиною циклу програми наставництва).

А. КОНТЕКСТ

Контекст імплементації програми: будь ласка, наведіть інформацію про контекст вашої професійної діяльності, що знадобиться в цілях ознайомлення з вашим звітом.

В. ВАША ОЦІНКА ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

Дайте оцінку досвід отриманих знань і досвіду в процесі вашої участі у програмі наставництва
В чому полягають ваші найважливіші здобутки?

Яка цінність становить Програма наставництва для вашої майбутньої професійної діяльності?

- Жодної цінності Помірна цінність Практична цінність Надзвичайна цінність
- За бажанням, ви можете дати розгорнуті коментарі до Ваших відповідей:

Оцініть, будь ласка, аспекти Програми наставництва за наступними параметрами:

Актуальність розглянутих тем

- Незадовільно Задовільно Добре Дуже добре

Фасилітація процесу наставником

- Незадовільно Задовільно Добре Дуже добре

Час, виділений на практичні вправи

- Незадовільно Задовільно Добре Дуже добре

Належна тривалість Програми наставництва

- Незадовільно Задовільно Добре Дуже добре

Оберіть Ваш варіант відповіді :

Програма наставництва дозволила мені підвищити компетентності щодо питань доступу жінок до правосуддя та протидії насильству проти жінок

- Категорично не погоджуюся Не погоджуюся Не знаю Погоджуюся Абсолютно погоджуюся

Я здобув нові знання і довід, які буду застосовувати у своїй професійній діяльності.

- Категорично не погоджуюся Не погоджуюся Не знаю Погоджуюся Абсолютно погоджуюся

Я мотивований виконувати для своїх колег роль експерта-консультанта з означених питань:

- Категорично не погоджуюся Не погоджуюся Не знаю Погоджуюся Абсолютно погоджуюся

За бажанням, ви можете дати розгорнуті коментарі до Ваших відповідей:

Вкажіть, будь ласка, будь-які теми, які, на вашу думку, не були розглянуті у рамках Програми наставництва, але заслуговують на увагу? Назвіть теми, що потребують більше часу для вивчення в процесі Програми наставництва?

Додаткові рекомендації для вдосконалення Програми наставництва (в контексті змістовної частини, або організаційних аспектів проведення подібних заходів):

Дякуємо за Ваші коментарі!

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Доступ жінок до правосуддя: дотримання положень Стамбульської конвенції та інших Європейських стандартів гендерної рівності

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО ЗВІТУ ПРО ПРОГРАМУ НАСТАВНИЦТВА

(Додаток 2, для слухачів)

Ви повинні заповнити цю форму на завершальних етапах Програми наставництва, зокрема після проведення з слухачами сесії щодо оцінювання.

Будь ласка, уважно ознайомтеся із формою та старанно її заповніть. Отримані відомості будуть використуватися для документального оформлення Програми наставництва та допоможуть іншим слухачам краще зрозуміти хід вашого навчального процесу, внесені вами зміни до програми наставництва, та здобуті вами знання і досвід. Все це, включно з вашим досвідом участі у програмі, також створює унікальні можливості для вдосконалення Програми наставництва.

Намагайтесь давати конкретні відповіді. За допомогою цього ми зможемо найкраще зрозуміти хід процесу наставництва та труднощі, з якими ви стикались під час роботи з слухачами. Для подальшого використання будь-яких із наведених вами у звіті відомостей Рада Європи попросить вашої згоди та дасть можливість відредагувати ці частини.

Ваше прізвище та ім'я , назва організації, громадянство: _____

Прізвище та ім'я слухачів: _____

Дати проведення Програми наставництва (дата початку та дата закінчення) – від першої до заключної навчальної сесії програми наставництва, включаючи підготовчі навчальні сесії (якщо остані, на вашу думку, є невід'ємною частиною циклу програми наставництва).

С. КОНТЕКСТ

Контекст імплементації програми: будь ласка, наведіть інформацію про контекст вашої професійної діяльності, що знадобиться в цілях ознайомлення з вашим звітом.

D. УЧАСНИКИ

Учасники: З якими учасниками ви працювали під час Програми наставництва?

Кількість учасників: будь ласка, поділіться інформацією про слухачів;

Слухачі	Сфера професійної діяльності (суддя, прокурор)	Загальна кількість навчальних сесій	Основний фокус, розглянуті теми

E. КЛЮЧОВІ АКТИВНОСТІ В РАМКАХ ПРОГРАМИ НАСТАВНИЦТВА

Наведіть, будь ласка, опис ключових активностей програми наставництва, звертаючи увагу на наступні аспекти:

- ▶ У якій формі і в який час проходили навчальні блоки Програми наставництва (навчальні сесії у форматі індивідуальної роботи, навчальні сесії у форматі групі групової роботи, досвід фасилітації в процесі Програми наставництва);
- ▶ Досвід застосування методології та методів навчання;
- ▶ Основні результати та здобутки процесу наставництва в розрізі впливу на професійний світогляд слухачів.

Ф. ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Які теми було розглянуто в процесі Програми наставництва? Які використовувались методи навчання?

<p><i>Запропоновані навчальні сесії у посібнику з проведення наставництва:</i></p> <p><i>Зробіть позначку щодо проведених навчальних сесій в рамках вашої Програми наставництва :</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Як «доступ жінок до правосуддя» стосується моєї професійної діяльності? ☐ «Сліпе правосуддя» не означає «гендерно нейтральне правосуддя» ☐ Дослідження перешкод для доступу жінок до правосуддя ☐ Доступ до правосуддя у справах щодо насильства проти жінок ☐ Застосування норм міжнародного права для захисту прав жінок у національних судах ☐ Робота з правом судовою практикою ☐ Що можна зробити для подолання гендерних стереотипів під час здійснення судочинства? ☐ Застосування гендерно-орієнтованих підходів на практиці ☐ Підбиття підсумків, подальші кроки та завершення Інші розглянуті теми, або питання, які стосуються професійної діяльності :
---	---

Яким чином ви розглядали різні теми/проводили навчальні сесії (перелік наведено вище)? Проаналізуйте свій досвід викладу навчального матеріалу в розрізі різних тем. Наведіть, будь ласка, приклади внесення змін до Програми наставництва (зокрема, використання додаткових матеріалів, дослідження інших аспектів в рамках означеної теми тощо).

Наведіть, будь ласка, первинні цілі Програми наставництва, узгоджені з слухачами на початку навчального процесу.

<p>Слухач:</p>	<p>Наставницькі цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ ... ▶ ... ▶ ...
<p>Слухач:</p>	<p>Наставницькі цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ ... ▶ ... ▶ ...
<p>Слухач:</p>	<p>Наставницькі цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ ... ▶ ... ▶ ...

Програма з наставництва сприяла покращенню доступу жінок до правосуддя наступним чином:

Г. ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Складіть, будь ласка, список найважливіших здобутків/результатів за підсумками проведення Програми наставництва.

Дайте максимально конкретні відповіді на поставлене питання.

У якій мірі отримані результати відповідають вашим очікуванням та планам?

Зазначте, будь ласка, чи ви досягнули всіх запланованих цілей було досягнуто, а також ідентифікуйте неочікувані результати.

Чи ви стикались з труднощами під час роботи з слухачами в рамках процесу наставництва? Якщо так, то в чому вони проявлялись? Яким чином вам вдалось їх подолати?

Наведіть, будь ласка, конкретні приклади.

Н. ПОДАЛЬШІ КРОКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ

Чи ви запланували будь-які подальші кроки, спрямовані на закріплення результатів процесу наставництва?

Наведіть, будь ласка, конкретні приклади та плани ваших слухачів.

І. ПРО ВАС

Продовжіть, будь ласка, наступні речення:

Під час проведення Програми наставництва в ролі наставника, я дізнався, що....

Найбільшою мотивацією для моєї активної залученості в процес наставництва було....

Найскладнішим для мене в процесі наставництва виявилось

Завдяки наставництву я....

Ж. ДОДАТКОВІ КОМЕНТАРІ

Залишіть, будь ласка, коментарі будь-якого характеру і/або зворотній зв'язок, що виходять за рамки наведених вище питань.

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, including all members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European convention on Human rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

www.coe.int

The Member States of the European Union have decided to link together their know-how, resources and destinies. Together, they have built a zone of stability, democracy and sustainable development whilst maintaining cultural diversity, tolerance and individual freedoms. The European Union is committed to sharing its achievements and its values with countries and peoples beyond its borders.

www.europa.eu

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe